

473 543

Auhinnatöö

Meie keskooliõpilaste
hingele peggeldus nende
ajakirjades sünnimaa
aastakümnel.

Auhinnatöö.

Pärl, Andres.

phil.

Auhinnatöö
473543

1. deto. 1928. a. tunnustatud
teise auhinna väärtiseks.
Autor: stud. phot. Andres Päril
Eige: Francherby
Tartu ülikooli Sekretär

— In folio —

Meie keskkooliõpilaste hinge-
elu peegeldus nende ajakir-
jades viimasel aasta-
kümnel.

1. d.
7074

473543

Geogr. Anstalt, Berlin

in folio

Meine hochachtungsvolle
Begrüßung
mit
guten Wünschen
für
Ihre
Arbeit

16
17
18
19
20

22.	Koeru Ühis-reaalgümnn	"Lõhe"	nr 8	1921
23.	" "	" "	nr 9	1921
24.	" "	" "	nr 10	1921
25.	" "	" "	nr 11	1921
26.	" "	" "	nr 12	1921
Kirjandus:				
1.	Tallinna Veskholmi gümnn	Kirjandus-ringi		1921
2.	" " " " " "	"Vox Discipuli"	II nov	1918
2.	Tartu Õp.Seminari	"Kuma"	nr. 12	1917/18
3.	Põltsamaa ühis-reaalgümnn	"Lühike"	nr. 13	1919
4.	Tallinna Õhtukeskkool	"Õhtukeskkool"	nr. 14	1919
5.	" " " " " "	" "	nr. 15	1919
6.	" " " " " "	" "	nr. 16	1919
7.	" " " " " "	" "	nr. 17	1920
8.	Tartu Õp.Seminari	"Kuma"	nr. 18	1920
9.	Tallinna Õp."Seminar	"Tse"	nr. 19	1920
10.	Tallinna Õp.Sem.	II B. kl. "Nool"	nr 1 sept.	1920
11.	" " " " " "	"Õhtukeskkool"	5/6	1920
12.	" " " " " "	" "	nr. 1	1920
13.	Pärnu Ühis-reaalgümnn	"Püü"	nr 2	1920
14.	" " " " " "	" "	nr 3	1920
15.	Koeru Ühis-reaalgümnn	"Lõhe"	nr.1	1920
16.	" " " " " "	"Helk I"	nr 2	1920
17.	Läänemaa Õp.Sem.	"Tulelind"	nr 3	1920
18.	" " " " " "	" "	nr 4	1920
19.	Tallinna "Õhtukeskkool"	"Õhtukeskkool"	nr 5	1920
20.	" " " " " "	" "	nr 6	1921
21.	Põltsamaa Ühis-gümnn	"Korviline"	nr 7	1921

22. Koeru Ühis-reaalgümnn. „Lõhe“ nr. 8 1921
23. „ „ „ „ nr. 9 1921
24. „ „ „ „ nr. 10 1921
25. „ „ „ „ nr. 11 1921
26. „ „ „ „ nr. 12 1921
27. „ „ „ „ nr. 13 1921
28. „ „ „ „ III ak. nr. 1 1921
29. „ „ „ „ „ nr. 2 1921
30. Põltsamaa ühis-reaalgümnn. „Lutikas“ nr. 2 1921
31. Tallinna Õhtukeskkooli „Õhtukeskkool“ nr. 4 1921
32. „ „ „ „ I okt. 1921
33. „ „ „ „ II nov. 1921
34. „ „ „ „ III 1921
35. Tartu Õp. Seminari „Kama“ nr. 20 1921
36. Tallinna Õp. Seminari „Ise“ nr. 2 veebr. 1922
37. „ „ „ „ nr. 3 märts 1922
38. „ „ „ „ „Sõõr“ nr. 1 1922
39. „ „ „ „ „ nr. 2/3 1922
40. Pärnu Ühis-reaalgümnn. „Püüel“ nr. 1 1922
41. „ „ „ „ „ nr. 2 1922
42. „ „ „ „ „Keskoolidevahelise Noorsoo ühingu aegkiri“ nr. 1. 1922
43. „ „ „ „ „Helk“ I 1922
44. Läänemaa Õp. Sem. „Tulilind“ nr. 1 1922
45. „ „ „ „ „ IV 1922
46. Tallinna Õhtukeskkooli „Õhtukeskkool“ märts 1922
47. „ „ „ „ „ okt-nov. 1922
48. Põltsamaa ühisgümnn. „Hmarine“ I (II) 1922

74. Põltsamaa ühis-gümnn. "Hmarine" #2 (müts) 1924
75. " " " "Lemmiku album" I 1924
76. Läänemaa õp. Sem. "Tulilind" VII 1924
77. Tartu õp. Sem. "Kuma" nr 1 (32) 1924/25.
78. Tallinna õp. Sem. "Seminariist" jõuluaht. 1925.
79. Põltsamaa ühis-gümnn. "Vilkeid" #1 1925
80. Otepää gümnn. õpilaskõhingu "Hõisk" I talvemuus. 1925
81. Tallinna linna ühis-gümnn. "Õitseline" aprill 1925
82. Põltsamaa gümnn. õppurkõhingu "Virve" nr 3/4 1925
83. Tartu H. Treffneri gümnn. õpilaskonna ajakiri nr 1. 1925
84. " " " " "Mülang" I 1926
85. Tartu õp. Seminari "Kuma" nr 36 1926
86. " " " " " " nr 37 1926
87. " " " " " " nr 38 1926
88. Paide ühis-gümnn. N-L. "Ajatar" IX det 1926
89. Pärnu kaubanduskooli "Merkuur" nr 1. 1926
90. Põltsamaa gümnn. õppurkõhingu "Virve" nr 5 1926
91. Tõrva ühis-gümnn. "Välje" nr 1 1927
92. Paide ühis-gümnn. N-L. "Ajatar" XI det 1927
93. " " " " " " X aprill 1927
94. Pärnu kaubanduskooli "Merkuur" nr 2 1927
95. Tartu H. Treffneri gümnn. "Mülang" II 1927
96. Tartu õp. Seminari "Kuma" nr. 39 1927
97. " " " " " " nr 40 1927
98. " " " " " " nr. 41 1927
99. " " " " " " nr 43 1927

100.	Tartu Õp. Seminari „Huma“	nr 44	1927
102.	„ „ „ „	nr 45	1927
102.	Rakvere Õp. Seminari „Areng I“		1927
103.	„ „ „ „	II	1927
104.	„ „ „ „	III, IV	1928
105.	Rakvere linna ühis-güm. „Labürint“	I märts	1928
106.	Viljandi linnagüm. „Hiir“	nr 1	1928
107.	Rakvere Õp. Sem. „Loodusharrastajad“	nr 4	1927
108.	„ „ „ „	nr 3	1925/6 a.
109.	„ „ „ „	nr 2/3	1928
110.	„ „ „ „	nr 4/5	1928
111.	Põltsamaa ühis-güm. „Sõudja“		1922.

Üldist kirjandust:

- 1) E. Spranger: „Psychologie des Jugendalters“
Leipzig 1928
- 2) E. Stern: „Jugendpsychologie“ Jena 1922.
- 3) Ch. Bühler: „Das Seelenleben des Jugendlichen“ Jena 1922.

Sisu:

1. Sissejuhatus.
2. Eraõrde aja tunnetus.
3. Opositsioon:

a) Koosi vastu

b) kiriku vastu

c) halbade ühiskondlike nähtuste vastu

d) Meie k.k. õpilaste poliitiline meelsus.

4) Tagasihoidlik opositsioonile.

5. Meie k.k. õpilaste elu-aitamine ja jaatamine. (Suhe eluga)

6. Tagasihoidlike elu aitamise- ja jaatamisnähted.

7. Unistamine ja igatsemine.

8. Meeleolustamine.

9. Armastus (õrdek)

10. Fantasiaaloomingu iseloomulikumaid jooni.

a) hoiduse fantasia

b) fantaatika.

11 Religioon ja filosoofia.

12. Aastakümne rühmade aastate realismist.

Ühesõnaga - kes näinud ja kuulnud põrutsa-
vaimade õudusi!
Kõik on lapsed, kes Janud kaasa oma rah-
vuse riigile saamisega. Põlvkond, kelle silmad näi-
nud oma rahva Sissejuhatust.

Meist on aastakümne kaugusele tagane-
nud ajaloo suurim murrenõu, purustus- ja
ismaasõda. Tema ümargusest viieaastasine kest-
vus ühes selle intensiivsusega oli küllalt tugev et
rahvaste reaals- ja psüühilist ilma segamini
lühia.

Juubeldavad tulekeelseid faaravõltsid ja vi-
gastatud liikmetega inimeste parved nõitaksid kan-
juvalt et pole midagi mis oleks püha, väärtus.
Inimene mõtles purustamisest ja hõringust.

Sõjajutud rääkisid hirmsaist tapmisrüüest
ärastamisist ja pühaduste rüvetusist. Lau-
des hoigasiid haavatud ja nutata ristolepüs-
tifoamine, kui neid üldse jüstifitsi kuulsustasid,
et inimese väärtus pole suurem loomast.

Ei olnud midagi mis oleks inimesele kinnita-
nud väärtuste pühaksidamist. Õlu kindami-
ne ja ideaalide väärtus langes nullini. Püü-
ti maitsfa püüti lõputa maitsfa sest ei us-
tud et hõimne see veel võimalik.

See oli ümbritses milles kasvatiid karsitela-
rasse ajajärku kuulsurad R.R. õpilased.

Need on lapsed, kelle silmad näinud po-
oluid oksades ja tapetuid kiriku ääres.*

Need on noormehed, kes kuulnud kuulside
ringumist ja peitnud oma päid kiride varjude;
kes näinud tapetud rendade veriseid päid.

* Põltsamaal lasti maha kiriku seinadäärde kolm
noort meest. Kaks rendat: üks 16. aastas, teine 18. Sõda
riippus ka mees nädalajärel oksas. Õpilased
kõitsid neid vaatamas

Ühesõnaga:— Kes näinud ja kuulnud põruta-
vamaid õudusi.

Aga mitte üksnes seda!

Need on lapsed, kes elanud kaasa oma rah-
vuse riigiks saamise. Poisikesed, kellede silmad näi-
nud oma rahva võidurikkaid sõjaväeridasid; kes
kaasa elanud juubeldusmomendid isesisraks
saamisel. Need on — kes näinud oma töö kor-
damineku suuri tagajärgi. Millest räägitakse
varsti kui muinasjutust, on tegelastena osa
võtnud.

Nü võime meie loota et käesolev uurimus
õpilaste eneseareastuste kaudu, nende hinge-
elus leiab punkte, milledes võib osutada kui era-
kordsete aegade tagajärgolele.

Aga mitte ainult seda ei looda me!

Et meil sünnitagemist inimestega- vana-
dusega keskmisest 12-24, siis peame ka hinge-
elu seisukohalt aja „erakordseks“ nimetama
Langeb ju sellesse ajajärku nii füüsiline,
kui psüühiline puberteet. Nü loodame meie
peale erakordsete aegade mõjutuste, peami-
selt sellest „inimeseks saamise“ hingelisest ole-
musest saada pildi. Loodame näha punkte,
mida peame kirjutama puberteedi aarde.

Et käesolev uurimus õpilaste hingeelu üle
põhjeneb nende ajakirjadele, siis muudab see
tuntaralt tavalikku noorte hingeelunähtete kirjel-
dusviisi. Sünni ei saa geneetiliselt võtta raatsuse
alla nooruni hingeelu arenemist, lapseast täis-
kasvamini, nagu on see võimalik põhjenedes
nende päevaraamatutele, kuna meil andmeid
kirjeldatakse vanaduse ja 500 üle puu-
duvad.

Õpilaste ajakirjad on väga erinevad nen-
de päevaraamatutest. Ajakiri on kõigele —
päevaraamat oma le. Ajakirjale tähel

see, mis tähtis ja huvitar teistele; päevaraamatute - omast omale.

Kui Ch. Büchler oma töö "Das Seelenleben des jugendlichen" sissejuhatuses ütleb et territoriaalset noorte hingeelu ei esita küllaldaselt üldised vaatlused ja eksperimendid vaid see saab nende inimeste poolt nende literaalsete produktstoomi, peamiselt nende päevaraamatute kaudu täielikuks, siis on see väga põhjendatud. Päevaraamatud on tõesti puhtamate eneseavaldustega, kuna inimene räägib seal ise nendega.

Aga ka ajakirjadel on omaid suuremused. Siin esineb meile aine valik. Ühmane võimaldab meie aja vähemale arrule eneseavaldustele toetudes ülevaadet teha. Meie võime peale muu ajakirjadest oppida tunduva hingeelust neid külgi ja nähteid, mis enam sotsiaalselt seotud, võime oppida ajakirjadest seda külge tunda, mis õpilaste hingeelus on pöördunud rohkem emest väljaspoole. Me mäidugi ei ürita, et see päevaraamatutes täiesti puuduks, kuid ajakirjades on see laetud, sest nende siht on tihki, kas kooli või muus ühiskonnas midagi esile, või väljakutsuda. Ühmane tunnus peaks aga päevaraamatute kunagi enam omale. Ta pole tendentsiline.

Mis meie kirjeldusviisi puutub siis, nagu öeldud, ei saa sün geneetiliselt vaadelda õpilastes üksikute hingeelu nähte tekkimist ja arengut, vaid võime tähelepanna hingeelu kui antud kogumit, terviklikkude asjaolustite kaupa, nagu seda aine ettekirjutab, ning vaadelda seda viimase kümne aasta vältel.

... ja mõrva... jälle ja kurb on aeg, sest kõnnime üle veriste haudade, hingame rööga segunenud õhku, kuulame põlgiwalt hulkade hõlaskisa, ütlevad õpilased. Oppi saab varemalt vaid tapmist, põrmist, maruhoorimist ja kristlikku ligimisaarmastust vaid, jama äären.

4. Koost. Lõpet. 1920. 181
5. Tallinn. Op. Sem. 1921. 1922. Suurelõuna.
6. Jõhvi. Suurelõuna. 1921. 1922. Suurelõuna.

Erakordse aja tunnetus.

Keskkooli õpilaste hingeelu kirjeldusele asuoles andsime sellele ajaajõrgule nimetuseks erakordne. See lõhtekoht on kõesoleva töö juures kahe hää kütljega. Esiteks: see määrab meile miljöö, kus tegevus sünnib ja teiseks: see võimaldab meil atekohe nimetatud õpilaste hingeelu-nähtete esitlusele ja kirjeldusele asuola.

Mida näevad siis meie õpilased selles ajaajõrgus, milles elavad?

Peame ütleva: õpilased tunnevad aastakümne esimesel poolel, et midagi niisugust on valitsemas, mis pole loomulik.

Nad tunnevad, et elavad „must mudasel purustamise, lõhkumise, hääbumise ajaajõrgus.“ Nad tunnevad, et on „kõik pöörad pahemhidi“, et „on segi ja määratsemas kõik.“²⁾ Jätk ja kurb on aeg, „sest kõnnime üle veriste haudade, hingame veriga segunenud õhku, kuulame näljivale hulkade hõolaukiso“, ütlevad õpilased. „Õppi saab vanadelt vaid tapmist, poomist, marodöörimist“ ja „kristlikku ligimisarvastust“ vaid „seina õäären.“³⁾

¹⁾ Koeru „Lõke“ nr 2 1920 lk 1

²⁾ Tallinna Õp. Sem. „Sõõr“ I 1922 Saatesõna.

³⁾ Idem 8 vausel Rohik „Paratamatus“.

Mitte ainult proosas, vaid ka luuletustes peegeldub eeldev. Poodud ja tapetud, tooreste kirgede ja lõbude nõgemine sunnivad õhkama:

„Mu vennad kas näete ajavaimu,

Ta karikaid, tapetuid pooduid?

... Ekstaaaside toores kirg ja lõbu,

Teid õed on kisklema pannud...”¹⁾

Pahameel valitseb selle aja järgu vastu, sest ta

... „suletörrena nüüd täis on solki jõhkrust

ja pulmafiolu peab tõusiks...”²⁾

Huutav on siin märkida, et see n. n erakorralise aja tunnetus aastakümne kahel esimesel aastal näib puuduvat. Vähem märgata on ta 1920. aastates. Tugevaks kujuneb ta uuga 1922. ja 23. aastaks. Siis muutub see peaaegu üldiseks.

Kõsikoões erakorralise aja tunnetusega algab üldine opositsioon, mis kulmineerib samal ajal aastates.

Uuel 1920. mil kirjutati „mu vennad kas näete ajavaimu” võidi öelda: „las joidutseb” ja joidutsetigi ühes, kuid varsti muutub see kannatamatuks...

1) Tartu Õp. Sem. „Kuma” 19, 1920 lk 5 „Las joidutseb.”

2) Põltsamaa „Ilmarine” I 1922 lk 3

Opositsioon.

Üldine opositsioon, mis nagu tähendatud kuulmib 1922. ja 23. a. näib teatavas ühenduses olevat eelkirjelolevad erakoralse aja tunnetusega. Et aeg on väljokannatamatu, siis sunnib ta võitlusele ühiskonna parandamise mõttes. Meile pealtvaatajatele näib siin tõesti loogiline side peituvat.

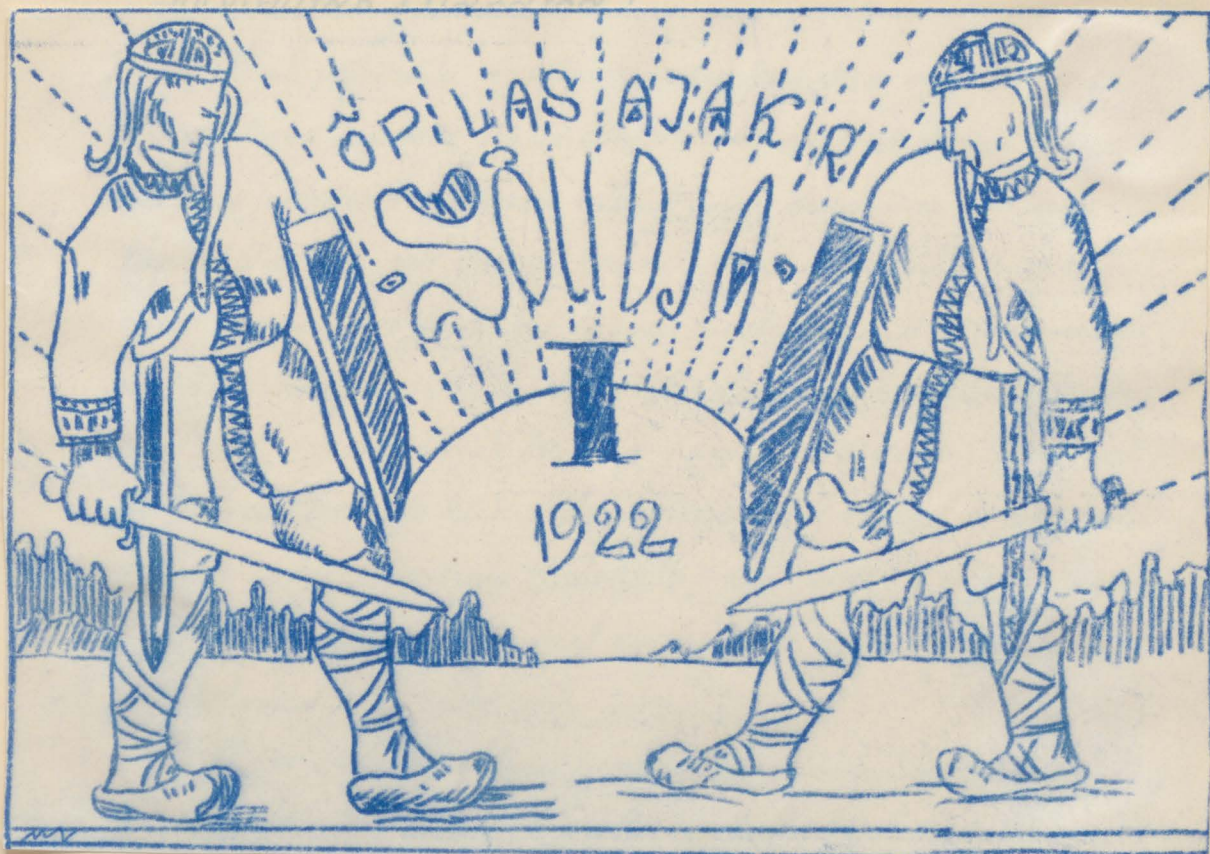
Õpilased, tunnetades erakordset aega tahavad „kõigista argipäevse, üleöö puhastund tõusikluse, marodeerimise, nõõrimise...” tahavad olata võitlust „pajajaliku tänapäevaga, oleiku halluse ja verejõnnu hullund hulkadega...”

Võitluse tahe peegeldub ka kunstis. Hjalmar Kirjandest leiame võimsaid mehi, kes valmis purustama. (Üks iseloomustavamaid järgmised lk.)

Me näeme, et võitlusihä on äärmiselt suur. Enne, kui me sellest aga mõnesuguseid järeldusi teeme, vaatleme, mille vastu pöördub see võitlus, ja missuguse ilme ta omab.

0 ?
4 ?

Opositsiooni kõik kooli vastu.

Ed. Spranger ütles küll, et noorur raevalt tule-
tub kooli üle, kuid meie R.K. õpilased näivad
sellest erinevat.

Mis sunnib siis neid selleks? Kas tänutunne? Lu-
gufidamine? Ei! Nähtavasti küll üldine oposi-
tsiooni meeleolu.

Opositsioon kooli vastu esineb koguni nii tugevalt,
et me näeme selles osakehest kooli eitamist. Me vaat-
leme seda ligemalt, et selle olemust mõista.

1) Ed. Spranger: Psychologie des Jugendalters 10. Aufl. 1928 pag. 74.
Pilt Põltsamaa „Sõudja“ 1922

Nii kirjutab J. Vanatoa:

"Kooli põhimõte on väär. Juba kaheksa aastaseks on sunnit terve inimene üksteist kümme aastat ühtluskoolis koolima, et tuleva elu tarvis eelööd teha. Kuid kas need aastad ei olegi elu, või on siis noorusküllaseid päevi, täis energilist tegevust ja tulist töövõimustust ainult läheneva vanapõlve kahtlusele ja skepsisele teetasaandamiseks määratud! Ei, inimesele ole üks päev parem, kui teine... seepärast on täitsa ebaõige kutsuda kolmandik eluga ettevalmistuseks mõnekümnele aastasele, kui võtta, et nelja-viiekümne lõvele jõulen kihavast elumüllust tagasi tõmbuma hakkataks."

J. V. ei saalli et oskusi hinnataks kolme numbriga, et rubeldaks õppureid, summiülesannetega, sunnitundidega, sunnitööga" ja hüüab: "Lihtsalt, ei ole mingit vahet sunnitöö ja kooli, elluastuva õppuri ja elust tagandatud sunnitöölise... vahel..."

J. V. muutub veel ägedamaks koolielu vastu ja temol kirjutus teravaks pilkeks.

"Töötati õppureid teha viisakaiks... Ja - jah! Kui teatrin kollegile koolu astute, kuulitsas kollegile küsige miksate, mõne abielpaari vahelt läbi tiikite, siis rabandage viisakalt. Minu herrad! Sarnast viisakust tarvitasid ka vene gümnaasistid endiseil õndsaile ajale... Onks tõesti õppureid elluastumiseks vajaline veneaegseks gümnaasiatiks muuta?"

Herra, luguspeet koolimees seletas: „Kui teie kusaagile selts-
kondalaistele, ehk ise kakeu tulete ükskõik, kas ühisele joomim-
gule, teedõhtule või simmanile, ehk jälle muidu niisama sõbu-
sast juttu vestma, siis rüütu korraslikust, pange maniskid
kanda ja moeniskid kätte...”

Äks ole see kõik ainult tiriisatsiooni katsekism, ... mil-
list eitand kõikejal ja kõigil ajal kõik tunnustet filo-
soofid, professorid, ajalooteadlased isegi arusaajad aja-
lehe juhtkirjanikud... Kool on osa praegusest pabe-
liseat ühiskonnast, mis määrat koolumisele ja sellepõ-
rast ole sunnit kooli suhten lõpuotsuse tegema: praegu-
ne kool on hukkamõistetav tuleviku nimes.”¹⁾

Mitte üksinda kirjanduses, vaid ka kunstis
peegeldub õpilaste opositsioon kooli ja õpetaja-
te vastu. (lks tüüpilisemaid järgmise le)

Elolosa põhjal võime kinnitada veel kord,
et meie k. k. õpilaste seas on valitsenuol äärmis-
ne opositsioon kooli vastu.

See opositsioon ulatus veel kaugemalegi, ni-
metst haridusele kõrgema juhi - haridusminis-
tri ja haridusministeeriumini. Haridusminist-
rit nimetati mõnitades tüüpiliseks venekooli di-
rektoriiks²⁾

1) Pärnu K. N. II ajakiri nr 1 det 1922 „Praegune Kool”

2) Idem n. Sõrendusega.

Kõhesoleva töö autorile näib, põhjenedes sotsiaalsel kirjandusele, et aastakümne viimasel poolel õpilaste meelsus kooli suhtes mitmeti muutub. S.t. pole leidla enam niisugust teravat opositsiooni, nagu alguses.

Petseri „Virve“ kirjutab küll veel 1925:

...„Pagan võtaks kõik need koolid

Mis nii võlga üpris moodis

P.H. Põltsamaa „Lühikesed“ nr 2 1921

Nagu ei saaks elada

üldse ilma koolita, "1"

Kuid siin ei ole nii tõsiselt enam asja võetud,
nagu me seola eelpool Vanatoota ja teiste juu-
res leidsime. Tõsisema iseloomuga on Tallinna
L. ühisgümna. E. Lennu „Abiturient“

Ütleb: „... Metanarne teid juhivad turbed

Teist mälestus ei unu misuguses ope-

Me noortel, sihiks püharmaks nüüd jäägu

Te jälgil käia, ehita. "2"

Aga me võtame ka selle salmikese kriitika. Aga.
Esineb ta ju trükitud teoses, mis koguni Haridus-
ministeeriumile esitatud. Nii võib siin hingeline põhi
juududa. Tõesti, kui loerne „... sihiks püharmaks nüüd
jäägu. Te jälgil käia ehita“ - tekib mõte: autor on
pidanud seola kirjutama, et oleks passlik saa-
le kooli ajakirjale.

Tõsisemast võime arvastada juba Metapoja
luuletusega. Ta kirjutab kooli üheksandaks aas-
tapõlvaks:

Üheksa tuld aseta kodus lävele ema
et su tapsed sind leiaksid!

Üheksa tuld, üheksa nagu su aastate arv!

Üheksa karikat aseta pidulauale, ema -

üheksa tõidetuol karikat;

kõngut ja ligiolast kokkuvalgunud lapsi neist jooda.

1) Petseri „Virve“ nr 2 1925

2) Tallinna L. üh. „Abiturient“ Tallinn 1924 Pühendus.

Kolme esimesse karikasse sa kalla
rõõmu, ilu ja tõe.

Nende kolme sisust sa kõige enne neid jooda.
Töö ja voores täitku kahte järgmist karikat
laustel neid mõlemid vaja;
tööd, et kosutuvat rahu ja puhkust tundo,
voores nad vajavad endale õilsale püüdle
loomad et endas surmata. ^{asiko}

Inimeseks sulle karika tööde neid teha! ...

On selge et see autor pole enam meesuguses opo-
sitsioonis kooliga, kui teised aastakümne algul.
Ta ei löö süs ka vammalvärssi nagu see „Abi-
turiendi, Paateks“, vaid puht hingeliselt, häätaht-
likult põimib omaid soovid kooli üle nauditavasse
salmidesse, nimetades kooli emaks.

Autor ei mõtle noogu Vanatoa, et saab koo-
lita läbi, vaid arvab, et teda läheb tarvis
„loomad et endas surmata.“

Oma väidet, et aastakümne lõpus on meie
õpilased muutunud leplikumaks kooli vastu või-
me põhjendadole veel „Luma“ nr. 37 1926 a. lk. 36-37,
kus loomuti nimetatakse kooli emaks kes kannud
„kuus vaevarikast aastat oma ihus“ lapsi. „Neid
äiutanud, hällitanud... kõige soema südamega!“

Sellega ei ole aga kaugeltki tahetud öelda,
et aastakümne viimane pool oleks laagedam koo-
liellu puutuvast väljendusist. Ei! Aastakümne

1) Poide „Ajatar“ nr. 11 1927 lk 7

lõpus on vaid äge opositsioon vaibunud ja selle asemele astunud üksikute koolijuhumuste ja õpetajate karistamine. Me ei taha öelda, et see aasta kümne algul puuduks, kuid lõpus muutub see nähtus laialdasemaks. Iseloomustagu seda illust. raatsioonid

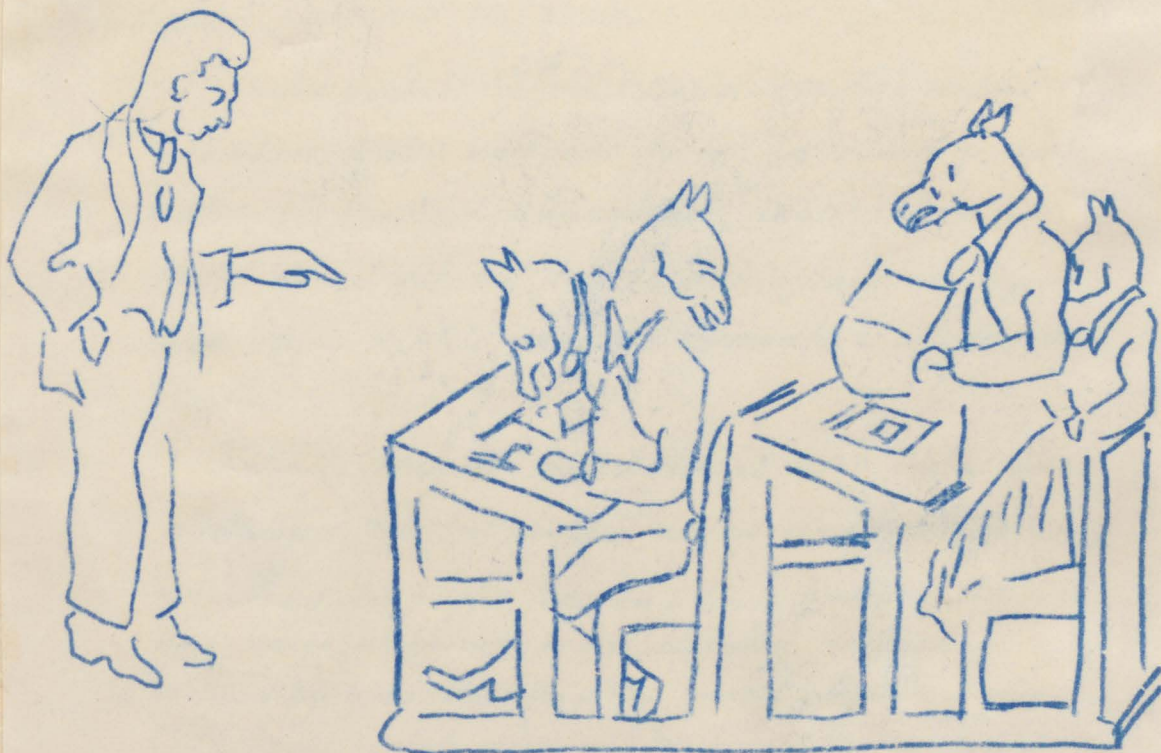
KAKSIKÜTSID.

Koolipoisid Maks ja Leke kannavad sest saadik, kui vormimütside kandmine sotsialismiks tehti, kaksikmütsi.

9. H. Viisjärvli, "Lüü" 1928

IV hum. kl. bobu-õpilasi.

Übe õpetaja hallutsinatsioonid.

Oppositsioon kiriku vastu.

Kool ja kirik on ühiskonnas kaua kõrvuti seisnud. Mõlemal neil on ka enamavähem üldine ühine siht olnud - inimest harandada, kasvata - da. Aga niisama kui kooli, tuleb meie õpilaste seas esile terav opositsioon ka kiriku vastu.

Oppositsiooni kooli vastu, mis aastakümne algusest õige tugevaks osutus, saime osalt pehmendada aastakümne viimase poolega, kiriku kohta jääb aga rippumori te-

Pilt väljendab „Kür“ 1928

roa, tühjastav- mõnitav opositsioon, ilma et se-
da saaks mõne teise näitega pehmenolada.
Järgnegu see mõnitus, et opositsiooni teravust
mõistetu.

"Jõena voolab rahvast. Seala inimjõge neelab
draakon nagu kõi oma kerre. Ja inimjõgi voo-
lab - lombakad küüraakad; mõnedel on elu
kõik lõbus võtnud, teisi kõigiga kyllastanud. Nüüd
aga vaja kiriku makku roomata - siis ilm ei
naera.

Kollaste lõugade vahel limsab keel. Neelat on
nõudalotsi vouritset saak - algab seedimistseremo-
niid. Pukit ole papp- jumalai pilkai - hakkab ko-
gut karja klõppima. Seala saadab krõuska-
oreljoodiku hääli. Koorilt, pikke, renind nägude kand-
jate suust voolab ringuvad laulu, mida suun nõts-
keks massiks limastakse ja mis nüüd spiraalsena
kuhjana jõrandale oksendatakse. - See on sünnitus sulle
Jumal!

Pingit vedeleb ripner inimitainas, päädekohal sõim
kuradille. Viimane istub torni tipus, hoides kyyntegoi
kinni risti jõikpuust, ja väljendab ökitavaid, saatat-
likeku naeru mis lõlab taotavana vasena.

Välja poetavad endid tühjad inimkestad, ke-
da saatat nii on sisseseadnud, et nad kirikut
vajavad."

Käesoleva töö autor ei saa muudugi kinni-
tada, ega usu ka ise, et meie k.r. õpilastes

1) Lõõnema õp. sem. "Julilind" I 1923 5-R.

üldiselt läbi terve aastakümne valitses niisugune seisukoht kiriku vastu. Tä ei võinud aga esolevat mõnitust esitamata jätta, kuna ta nii selgelt on üks noorte sest kõige kriitilisemast opositsiooni ajajõrgust.

Misole aga autor ühes sellega märkas, on see, et kaasaegses kirikus, käib samal ajal ja ka hiljem tõeliste usuliste autoriteetide-pühaduste mõnitamine ja neist õige kujutluste puudus.

Me tuleme selle juurde tagasi, kui hiljem meie k.k. õpilaste religioonist räägime.

meie ajajärguga. See kriitiseerimine kaldus lo-
gusi suureks sõimule. Ajajärk oli neile häire-
mööda, lehekaupmehed jne.

Võib juba instinktiivselt aimata, et sellele kriitikaile jõrgub äge kallalehüüd mitmesuguste halbade nähtete vastu ühiskonnas.

Ja tõesti, meie kirjanduses esineb toid, mis seda puudutavad.

Vaatleme kõige esmalt üldiselt tunnustatud ühiskondlikek pahet-sõda ja sõjakust.

Kui harilikel aegadel võib öelda et noored on alati sõjakad, siis näib et meie k.k. õpilased, aastakümne algul, on patsifistid.

Opositsioon haibade ühiskondliste nähetega vastu.

Olles vaadelnud meie õpilaste suhet ühiskond-
liste häätegevate asutistega, võtame spetsiaalse-
malt vaatluse alla suhte maksvate ühiskondliste
haibade nähetega.

Nagu me juba alguses nägime, asusid
meie õpilased teravale kritiseerivale seisukohale
maksva ajajärguga. See kritiseerimine kaldus ko-
guni suureks sõimuseks. Ajajärk oli neile „haisev“
„mööda“, „lekkuvhaisev“ jne.

Võib juba instinktiivselt aimata, et sellele
„kritikale“ järgneb äge kallaletung mitmesugus-
te haibade nähetega vastu ühiskonnas.

Ja tõesti, meie kirjanduses esineb töid, mis
seda puudutavad.

Vaatleme kõige esmalt ülaliselt tunnusta-
tud ühiskondlikku pahet- sõda ja sõjakust.

Kui harilikel aegadel võib öelda, et nooru-
rid on alati sõjakad, siis näib et meie k.k.
õpilased, aastakuümne algul, on patsifistid.

Pole imestada! Ilmasõda ja sellele järgneva
vabadusvõitlus hoidsid juba küllalt näerve pingul,
et võis järgneva reaktsioon.

Huvitavaima väljaastumisega sõjakluse
vastu esineb Pärnu Homo antimilitaristius.

Selle autori tööl on meie kasulik praegu vaar-
delola, kuna ta toob ühtlasi silme ette veel kord
meie äsja-vaaradelolud suhte kooliga.

Homo antimilitaristius on ajalehest lugenud, et väl-
jamaa eeskujul tuleks ka meie keskkoolides sõ-
javäeline eelõppus sisseseada. See artikkel kut-
sub nimetatud autoris ägeda protestitunde
esile ja sunnib teda ironiseeriva prohveti kujul
kuulutama, mis on selle sammude tagajärg:

"Militarism kasvab iga päevaga, ning vallu-
tas lõpuks viimase kantsi - kooli... Direktori hõlka-
takse nimetama feldmarschaliks, kuna inspekto-
rit, gümnaasiaal ainete polkornikuks."

Õpparid paroldeerisid (pru!-vad) mõõgaga
kyljel ja mytsiga teisel kõrval kannuste aristokraat-
liku kõlinal saatel. Direktor võtab paroladi vastu adju-
dandi - koojaministri saatel (praegune auarad, ko-
jamees). Õppar tuleb klassi komandeerides: "Yhte rit-
ta poisid!"... joonole!... fasko! - hygaa õppar. -
Siin! - vastab sõjamehelikult seistes õppur. - Marsch tah-
vli juure! - ... Kes oli vene ajalooos Minin?

- Tsee kõrgeausus! Minin oliskui lihunik suur
patrioot ja armastas jeksa kõiki väljamaalasi -
mittelihunikke. Sellest järeldan, et kõik patrioodid

peavad olema lihunikud. — Täpibhäält õieti...

Anna raafort oma ligemal ylemusele — vanemale —
le, et võid täna lisafortsiooni suppi saada...

Koolitunnistuste asemel antakse välja vabadusrii-
te. Ulutsad võib tihtisilmata gymnasisti dekoreeritud
rinnaga. Kui gymnasistilt küsida: — Mille eest saite
sulle riiti? — Sisemise vaenlase — eesti keele grammatika
õravõitmise eest. Aga selle vaskrihmaga mõõga? — Py-
thagooruse teoreemi tõrnioga valdamise eest!

— Aga see säääl, vask rahoi kahe pyssiga? Hulljulole
pealetungimise eest... geograafiale! Gymnasiumist
asiid (pro! saavad) veinemaad tiliti telegrammi: „Bombol-
deerides täna viendat diktaati, saadame kõigile
sugulustele ja sõpradele terviseid. Jaan, Jaska, Jyri.”

Õhke jälle! „Allaheites kymnendat algebra glesan-
net ja saades sulle juures kaprasi aukraadi, rulltan
seega rõõmustama teid ja poja ja naima...”

Kui juba kõik koolid on läbiimbunud sõjaka raisnu-
ga sellen et õppurid oma nime alla kirjutavad kalme-
ristiga, teeb ministeerium viimase otsustava samm.

Uus päevakäsk käib järgoniselt:

„Lugedes sõnu — algkool, kool, gymnaasium
ja yli kool abatsensuurseiko ja sõnuks, mis võivad
muudutada punkteotlase patriootihõitundeid, otsus-
tasin neid rahitada kohusena sõnadega — Kasarm.

Sest saadik hakkavad „Rahvatariduse kasar-
mud tööle”. Päevakäsk all ilutuvad sõnad:

Rahvatariduse kasarmute minister:

allkiri (arusaamatu) „”

Huvitav on märkida, mida sõjakuse mõttes,
kui nii öelda, meie k-k noored läbielavad.

1) Pärnu k. n. ü. ajakiri nr 1 det. 1922 „Tuleriku kool”

Vaadeldud kirjatöö on kirjutatud nähtavasti 1922. Viie kuue aasta pärast pole seda opositsiooni sõjariistade vastu enam kuskil. Ajalehtedest käivad koguni sõnumid läbi, milledest kuuleme et noored avaldavad pahameelt, et sõjariistade sõjaliseks õppuseks rutem kätte ei anta. Kus kiidetakse seda suurt huvi mis õpilastes valitsevat sõjalise õppuse vastu koolis.

+

Teine ühiskondline partei, mille vastu meie r. k. õpilased aastakümne algupoolel võitlusse astuvad on joobumistõbi. Autor mõtleb selle all joomist ja suitsetamist.

Tegutsenud alatakse alguks õige suure hooja. Asutatakse karaskusühingud ja need hakkavad väljandma ajakirju. Selintensiivsusest, võib arvata, on kaks põhjust. Esiteks muidugi üldine karaskusliikumise tõus iseseisvuse algupäevil ja teine: siin leiavad õpilased endale ala, millele toetudes võib väljavalada opositsiooni maksva ajajärgu vastu.

Me oleme eelpool juba mitu korda märkinud seda opositsiooni. Ka siin pole ta

teisekujulisem. Selge pildi sellest üsolselise ofio-
sitsiooni sidumisest karskusaatega annab mei-
le K. M. Ta kirjutab:

...Si saad siiski meien kustuda revolutsiooni vaim
kõige vana vastu, mis aatsevaene ja madal jõe
mis praeguse ühiskonna valitsevad. Sest kui-
das suudame meie, noorsoolased, kellel veel sügä-
vad ja puhtad tunded... jääda üksikõikeiks
päästevõimude ja kaitsvõimude nende va-
nadega, kes erinevad meist omi vaadete, korm-
metega, viimaste hulgas on praegu nii suur mää-
ral maad võttev joonatõbi, mis kogu ühiskonda rah-
vust ning nende igasuguseid jõudeid ja saavutusi
ähuverolab annullerida?"¹⁾

Võitlus ise on kaheksugune. Üks: üleskutsutetolo-
line karsklusele kutsumine²⁾; teine: joonatõve
jahede esiletoomine.

Võitluse ägeduse toob meie ette kõige selge-
mini Heino Rauaseja, kes ühtlasi kutsub üles,
ning selgitab, kuidas tagajärjerikkalt võidelda.
Autor "küsib" jõe röögib selle saatanaga
joogi jõeõile", nagu ta ise ütleb. Võrdleb
alkoholi "saatanaga", kes tahab imeda me
luud ja rida oma nahka". Kõr suitsetami-
sele kuulutab ta oma vaimustuses
kõdu. Hävitab tubaka ja jätab suitse-

1) Pärnu K.M. ajakiri nr 11922. "Meie noorsoolased ja
karskus"

2) Vaata Vestholmi "õde" nr 1 1922 "Lõõme leinetama karskustemine
3) I noorsoo karskus ring. Tartus
õde" nr 3 "Karskusjõu kaitsmine" ja paljud teised
"1922 ja 23 a. ajakirjand."

tajaile, paljad haberi kontsud soskude-
na suhu imeda," uskudes, et need sest üks-
kord tüütuvad. Suitsetamise vastu on ka
Eddy Jürisson, kes kurdab, et sellise praegu-
aja moodsaie Moolokile tuuakse ohvriks es-
teetilisest tundeol, viibides sel ajal väljakäi-
gu koha rikutud õhus"

Huuvitar on Heinu Rauasepa juures
see kuidas ta mõtleb karaskust Täbi rida

Ütleb: Kuigi laps on pärundand oma vanne-
maist suure viinabimu, nii et teda kergesti
kustutada ei saa, ent ometigi suudame ära ta-
da tema teadmist ja tundmist, et alkoholi pru-
kimine on la tapmine. Muidugi pärundab ta
omi järehtulijate ka säärase tundmise, ent
nyyd elab rünnatime rasketunde juba lapse
instinktiivsena ja kui nyyd tema ka äratust saab
karaskuse, siis peab ta karaskers jääma." 3)

Me näeme kui tõsiselt sel ajal karaskusvõit-
lust võetakse. Isegi pärivusseadused tar-
vitatakse selleks.

Mis joomatöve pahedesse puutub, siis
püütakse näidata, kui halvavalt see pere-
konnale mõjub. A. Otsa ütleb: „Olen

näinud inimest kes ütleb oma naisele: „Oh sa mu kal-
like, mu kuldjessuke jne!! oimust süü kui ta karne

1) Tallinna „õhtukeskool" I 1922 lk 7-8

2) Tallinna õp. sem „Sõõr" 2/3 ent. 1922.
"Tõdimusele kade"

on. Mis aga siis kui joobnud: „Sa igavene raisk ja inimsoo jäätis!!!“ Küsis siis: „Mis sa mõtled, kui sa misu-
gust inimest näed?“

Ka luuletustest käib samal ajajärgul karb-
lusvõitlus läbi. Nü luuletab Tõllinna õp.s.

Pea ütlema et mul midagi ei ole ütelda

"Foodik"

Edm nr 4 1923

1) Tallinna õp. Sem. „Söör“ 2/3 okt 1922 „Oh see... Oh need...“
Pilt Tallinna Keetlolu üh. „Dolu“ nr 4 1923

Martin N.

„Ara silmad besti, kallid besti

Ja viina ahelad sa raputa

Maha viin! Löö alkohol sa riiti

Ja ennast väskel raimul karasta...“¹⁾

Mis kunstisse puutub, siis puutakse ka
siin võitlusele kaasa aidata. Pilt lk. Iaseb
joodiku tõesti haletsemisväärselt esineda.

Samuti kui üldine opositsioon, näitab
ka karuskusaate eest võitlemine varsti peale
vallale pääsemist tendentsi raugeada. Kujuka
pildi sellest annavad Tallinna Õp.Sem. aja-
kirjad.

18. veebr. 1922 asutati nimetatud kooli juures
karuskuselts ja anti välja Karuskus Ühingu
„Sõõr“. Sõõr muutub aja juba järgmisel
poolaastal kirjandus-karuskusühingu kuukir-
jaks. Seda antakse välja ainult ühe num-
ber; see on ka viimane karuskusaate propagee-
rija. Nüüd hakkavad samad isikud Õppur-ko-
gu aegrija „Kasvandikku“ välja andma.
Selles ei leiola me enam märkigi karuskusest.
Ja 1925 a. „Seminarist“ (jõulu album) on hoo-
pis teisest maailmast.

Mis aastakümne lõpuossa puutub, siis

¹⁾ Tallinna Õp.Sem. „Midaagi“ nr 2 1923

esineb siin karssusvõitlust võrdlemisi har-
va, ja mis on, on õige tagasihoidlik.

Mõtteavaldused karssusest püütakse pak-
kuda segatult mõne looduse, või meeleolu-
kirjeldusega. Üks sellane on näiteks Pärnu
Laubanduskooli Karl, kes omas töös „Kurval
feel“ kirjeldab enne kevadist loodust ja
vee ilusat jooksu, siis viimaks silmab joobnud
meest jõe kaldal. Võib öelda: „Jut se on se
korroke“, aga õpetus: „neetud olgu inimesed,
kes meelitavad teisi kõrtsi“, „on se sisu“. ⁴⁾

Meie k.k. õpilaste poliitiline meelsus.

Serve meie senine töö käik on aina esile too-
nud k.k. õpilaste teravat opositsiooni ja maksva
elukorra kritiseerimist ühes mõnede jarrandoi-
misvõitlustega. Sellest võib juba järeldada,
et meie õpilaste poliitiline meelsus on nen-
de hidi, kes näevad praegust korda pahe-
lisenä.

Me ei taha siin ühtegi õpilast tembelda-
da värviliseks, selle sõna halvemas mõttes,
aga vaatleme nende mõtteavaldusi, kui
võikseid killukeksi, mis, olguigi vähesel
määral, on teatava tendentsiga.

4) ?

Pärnu A.L. toob meile ette isiku-kõnemehe, kes palju kõinud ja näinud. Kirjutab:

„Kõnemees süveneb kõnen, hooljastoiden... ja-
hesid, luuen... pille kõige rõhaseimaist mükaist,
kõige heenemaist ja solitsemaist lokaoalest, kun
on inimesest kujunend täraseim loom, kes sõkub
porri tärkooor inimese juba ta eon.... Kõneleja
toob samasuguseid nõiteid poliitikoväljast, klasse
ja sugudevahelisest võitlusest, võitlusest üheõiguslu-
se ja samasuse eest!”

Korraaga laseb aga A.L. „tsilindrin herra liha-
võilt huulilt”, nurisevaid sõnu” ja „punaseid plek-
ke siidist undrukuin daame rasvaseil põsil” kuulda-
vale tulla ja- „kõlavad hääded: Maha, maha
ta, tapke - lööge surnuks saarik nüsugune ristiinimeste
teotai, kommunist kurat... Ja varsti „hüvitab... pu-
rustet isiku verine laip - massi ja saamatust.”¹⁾

Meile on küllalt kui ütleme et kõnemees nähta-
vasti sümpatiseerib A.L.²⁾, ega ta muidu
laseks selle loipoi hüvitada „massi ja
saamatust.”

Tagasihoidlikum on „Muinasjutt mehest”³⁾
kus kirjeldatakse meest, kes ootguses omoe
rumaluse tõttu teenis isandoid. Kan-
dis neile varandusi kokku. Viimaks sai

1) Pärnu „Püü” nr. 2. det. 1922 lk. 14-21

2) Tallinna Õp. Sem. „Isa” nr. 2. veebr. 1922

oiga mees oma töötsusest aru. Sõi maha
isoendad, ning hakkas ehitama suurt
maja, mis oleks eluasemeks kõigile. Ras-
kaste järele valmines ehitis. Inimesed elot-
sid selles ja töötasid. Tulid endised isan-
dad. Nende palvete peale võeti ka nennad
majja. Töötasid ühes — Kõik olid õnneli-
kumad kui ennem.

Tekstit illustab Paul Hamburgi joo-
nistus, mis kujutab punast valulise
näoga päikest. Päikese fooniks on hirmus
kolletis. Sellel on punane lipp peas. Lipul
täheol: E. D. K. All pildi nurgas punane
sõdur mahavisatud mõõga ja püssi-
ga. Foonistuse ümbersõnad: „Eesti Noor-
te Internatsionaal.“

Ka Roe kurdab „Bourgeois de profundis“,
et tööline elab „haiseras väbasate mornis voos...“

Ent vabrik puhub võikalt
isandate ilmsas hoos“

Kuus seadust taotleb rasvunud rikka rabakoti- raju.
Etteheitena kõlab: „Kuidl troonil sahkerdab hülijat
korpulant-tõusiku pehmunud aju“, tal „venind maonahk“¹⁾

¹⁾ Rakvere Õp. Sem. „Areng“ nr. 3/4 1928 lk. 43-44

Meie, nagu öeldud, eitama, ega ka saan
nende andmete voral, meie k.k. õpilasi
tembeldada värviliseks, selle sõna halve-
mas mõttes, aga meile on küllalt et ka
sün neid nõhteid opositsiooni kirja
märkida.

Tõgasivaade opositsioonile

Meie silme eest möödus opositsioon lai-
as ulatuses. Tägime kui purustav ja
vägevi oli ta. Kuid kui me tema ole-
muse juures pikemalt peatume, lei-
dub seal siiski palju arusaama-
tut, võõrast.

Opositsioon oli meile loogiline era-
kordse-ajaj tunnetuse tagajärg.

Kui me nüüd aga küsime: kas
selle erakordse ajaj tunnetusega,
millele järgnes loogiliselt opositsioon,
käis ühelajal ka selge pilt sellest mi-
da tõepoolest taheti saavutada ja
kuidas seda saavutada? Pe-
ame küll ütleva - ei! Õpilased

ise tõendavaad meile seola. Nii ütleb opositsiooni-mehe Evald Rohik: kotti kõik vanaad, kivi kuloje ja uputama kõiki neid nende endi ropphaisevasse mõidakorra olemuse tülgaustusjärve kõige praksema oygavusse oygavusse...¹⁾ Tähetakse: „üldist revolutsiooni, mis ei ole mingi sotsiaalne, mingi kommunaalne, mingi anarkiline varanduste ümberhinnang.“²⁾ Mida siis?! Meid aitab E. Rohik: „Kui on koristat eent lehkavhaisevad jätised, siis võime alles mõista kysimusmärkide mõistatuse muinasjutulisest kysimusmaast.“³⁾ Färjelikult: autor ei tea, mida tõepoolest tahab. Olles loogiline peaks opositsioonil ka mõni teine põhjus olema, peale erakordse aja tunnetuse. Vastasel korral oleks opositsioon ühtlasi parandav võitlus. Karskusalas oli ta kord seda, kuid mujal jäi opositsioon lihtsalt opositsiooniks – põlgtuseks ja vihaks vanade ja igaa autoriteedi vastu.

Miks siis niisugune põlgtus ja viha? - E. Stern ütleb et noorur tunneb et ta

1) Tallinna õp. Sem. „Sõõr“ I 1922 „Paratamatus“

2) Pärnu, K. N. Ü ajakiri nr 1 1922

3) Tallinna õp. Sem. „Sõõr“ I 1922

enam laps ei ole ja soovib et teda vana-
de hulka arvataks. Vanad aga käsitle-
vad teda kui last. Ta põrkab igaspool
vastolude vastu. Nii tekkibki viha."

Ka meie peame vaadeldud opositsioo-
ni põhjuste juures suurel määral selle-
ga arvestama. Käesoleva töö autor
julgeb süski arvata, et selle opositsiooni
kõige kriitilisemad momendid on, mitte
ainult puberteedi, aga ühes sellega esineva
erakordse aja tunnetuse kogumõju taga-
järjed.

Nii võime meie öelda et meie silme eest
on möödunud osa sellest võitlusest, kui-
das meie K. K. noored viimasel aastol-
kümnel alla lapsest küpseksaastamise-
puberteedi kriisi erakordse aja mõju-
tusel üleelanud.

Mis puutub meie nähtud opositsioo-
ni nõrgenemisse mõnel alal aastaküm-
ne viimasel poolel, siis võib siin mitu
põhjust peituda: — Käs ühiskonna nor-
maalset tagasipöördumine; millest oma-
korda erakordse aja tunnetuse kadumi-
ne. Ehk: õpilaste eneseavalduste kõvem

Kontrollimine. Õhk: õpilaste eneste hino-
elu muutus - puberteeti opositsioonita ühis-
kondliste nõhete vastu üleelada - süvene-
des endasse.

Siin tuleb vast siiski arvesse võtta kõige
rohkem seda, et viimasel ajal pannakse
suuremat rõhku koolides õpilaste eneseavast-
duste kontrollimisele, kui aastakümne ajal.

ma elada. Peab tundma, et see on väärt
 teda elada ja mis võitlus juures kõige täht-
 sam - peab uskuma oma võitluse väärtusse

Meie k.k. õpilaste elu-eitami-
 ne ja jaatamine. meie k.k.

Õpilaste juures. See on uus higev elu

Vaadeldes meie k.k. õpilaste suhet ühis-
 kondliste nähetega, panime tähele suurt
 võitlust ja väärtuste ümberhindamist.

Ajedaalt tormati vanema generatsiooni
 ja autoriteetide kallale. Nüüd, et tahe-
 takse midagi suurt korda saata - mi-
 dagi ilmakorra paranduse taolist. Võit-
 luse põhjustesse sügavamale tungides,
 osutus see aga meile lihtsaks inimeseks-
 saava nooruri psüühiliseks nähteks, mis
 kõvendatud erakordse aja tunnetusega.

Aga, kui kõik need senised järeldu-
 sed oleksid valel. Kui opositsioon oleks
 tõesti kindla põhja ja sihiga ilmakor-
 ra parandamisvõitlus, siis peaksime
 leidma võitlejate ridades kindla ja
 võimsa elutakke. On ju loomulik, kes
 tahab tõesti ja hästi, ükskõik mis mõt-
 tes võidelda, - peab ise kõigepealt taht-

ma elada. Peab tundma, et elu on väärt teha elada ja mis võitluse juures kõige tähtsam - peab uskuma oma võitluse väärtusse ja tagajärgedesse.

Kuidas on selle nähtusega meie k. k. õpilaste juures? Leiame neis tugevat elutahte, mis oleks võitlusele tugevaks paasiks?

See küsimus jaatab aga meie õpilased mitmesse rivi: Ühes leiame tõesti elutahte, teistes vähe seda, ent kolmandatele pole elu mingisugune väärtus.

Mis tõelisesse elujatatajaisse puutub, siis moodustab see osa võitlejatest meie suureks imestuseks kõige väiksema osa. Mis aga veel isäralikum: - Pest intensiivsest opositsiooni ajajärgust pole leida ühtki isikut, kes avaldaks otsekohe elujatatajaid mõtteid.

Selle vastu!

Meie k. k. õpilaste suud on opositsiooni puhul täis elukibedust. Nende silmad näevad vaid elu pori. Nende kõrvades heliseb surmakell, ent üle kõige otsib mõtlemine fatalistikult elu algust,

Lõppu ja mõtet.

Meie k.k. õpilased näevad et „vaevarik-
kad on need mida mööda inimesed juavad rän-
dama siin keral.“ Tahetakse teada „miks on
inimeste eluteed nii vaevarikad? Miks lõhevad
õnad läbi kõrbetest, mägedest ja pehmejinnalistest
soodest?“¹⁾ Arutatakse: „... miks sünnivad tuhan-
ded lapsed ilma kus ainult leida on kannatust?...
Miks ühelgi riigis pähe ei tule, Vast küll saab seot
viletsast haigusest soost. Miks ühegi soor pole kol-
luda ise.“²⁾

Meie k.k. õpilased õhkavad elu raskus-
te ja kurja saatuse pärast. Nii elu,
kui saatuse on neile väga ligidased.
Neis mõlemas peitub müstiline,
karmi. Neid personifitseeritakse ja tih-
ti ollakse nende ja kõneluses. Inimene
on „kurja hoolustamatu saatuse mängukamm,
mis peitepilte ülesseab, et inimesi ainult üürike-
seks ajooks lõbustada, ... etsüs jälle... ilusamaid
püüdeid ja ideid porri tallata.“³⁾ „See on pu-
rev jeni“⁴⁾ ja tema, Kariakas täielis surmava
mürgiga.“⁵⁾

1) Tallinna L. g. „Abiturient“ 1924

2) Tartu õp. Sem. „Kumma“ m. 15 1919 lk 1

3) Tallinna L. g. „Abiturient“ lk 23

4) Tallinna õp. Sem. „Sõot“ m 2/3 1922

5) Tallinna õp. Sem. „Sõot“ m 1(5) 1923 lk 14

Sügar peetumus elust valdab meeli. Ilmast
ei maksa otsidol ilu, halastust

... „Kuri ilm ei tunne sinu valu
hivitab su kurba kaebanist...
On sul puudus on sul jõnu
rõõgi ennem kivi rünkale.
Nullapiinol ka lähendab su valu
Kannab hellalt kalnu künkale,”

ütleb väike Martin N.¹⁾ Elus valitsevad alati
haigus ja tõbeol, neist kunagi lahtei
seda,” ja sellepärast on tema „Kohasem
nimi valu.”²⁾

Elu raskuste ja viletsuste kirjelolusele
järgnevatel otsekohesed surmamõtted.
Surm see on pant, mis näib kõik lunas-
tavad.

„Et inimkond elu, ükskõiksest reostab määrib,
kui tõesti siis elu to inimkond väärib,”³⁾
küsitakse. Elu kordumine tüütab meie õpilas-
si ja sellepärast

... „võiks unuola ja mitte enam tõusta
kui koolnu valgein linaden.”⁴⁾
„Surm” see on meie õpilastele jumal. Ta „ai-
nus armastuse hind”, mis

„üle maise rõõmu ja vaeva
seisab peal unise taeva
Surm - vägev ja suur”⁵⁾

Surma poole hüütakse palvetades ja ootu-

¹⁾ Tallinna Õp.Sem. I kl. „Midagi” 1923

²⁾ Koeru „Lõke” nr 1 1920

³⁾ Tallinna „Õhtukeskkool” märts 1922 lk. 2

⁴⁾ Idem lk 5 HP: „Võiks unuola”

⁵⁾ Tartu Freffneri „Niilang” II 1927 lk 9

ses. Nii hüüab John Fernvald:

"Surm! kui suure igatsusega ootan
ma sind, vaeveldes sinu aastasaolade
rõmpsus... Ei ole sinu loota koitu ega
põikest vaid ikka üks pimedus!... hirm-
sate tormi ole hulumist kuulates tunnen
nii suurt igatsust sinu järele sa ülikallis
surm!"¹⁾

Tõrnuti öhkab ka J. Villemson, tundes et
elu ja saatus tema vastu on²⁾

Meie k. k. õpilaste elueitamine on kõige
küsendavamaid nähtusi nende hingeelus.
See pole lihtne luule surma ilustamiseks,
aga otse endassesüvenev elu ja surma
vahel kõikumine - Ainult üks väikene
lõugutus ja surmamõtteis viirivad ei
ole enam. Järgnegu sellest üks näide,
mis tüüpilisemaid meie k. k. õpilaste
ajakirjades.

"Elu! miks närid sa mind, miks jätüdsid
mind hävita? - ... Kuid sellegipärast ma ei kao
da sind... Mul ei ole ju enam midagi kaota...
Kõik oled sa mul võtnud... Kas ei ole mi ükskõik,
kas kuul või kõis; nuga ehk vesi... Haisevad läm-
matarvad elumere lained löövad mul juba praeg-
u laksudes pea kohal kokku... Mõel-eisunda
rahustat see haiger mäda auk, need haisevad
lained, mida seltskond nimetab eluks!... Mina
jään koduma... ainult ei tea mis oleks kõige pa-
rem kas kuul, või kõis, ehk nuga, või vesi..."

1) Kooru "Lõke" nr 4 1920

2) Tartu Õp. Sem. "Lurna" nr 12 1917/18 lk 34

Saatan, kui õudne on, nü Rolle Lühjus asub igal pool
ja mina pean siis sinna Lühjusse kaduma... Kui onesti us-
kuugi oleks, üks teie püha millesse, kas või sellesse etinime-
sel hingel on ja et see pääle surma kutugi pörgu, või tee-
ra juhtub - usun siis oleks küll kümme korda parem
tuju enda küünalt surnuks pühuda... - Püh, kui loll...
Südamel ajab pooleks kui mõtted et paari päeva pärast
minu näo kallal tõugud ja putukad tööd teevad,
põrgivad, rohmuseks lähevad, rõõmsad on et kee-
gi neile sarnase sammusa suutäie on kinkinud...
sõiginevad ja siis minu juures mädanevad... Kurat
ja juu, kas kuidagi seda lollu sööma-ajaga ei saaks
mööda lasta minna...

All lühkas jõe kaldal on poolst saadik hernu
täis olev küün. Sinna lõhen ma, süütan alt heina
põlma... ja lasen siis ühtlasi kuuli pähe... Uga
Keenä!... Sina väenekere, anna mulle andeks kui
suudolad, et mina ise oma küünla puhujaks olen
saanud. Ma tean sa viskad mulle sedo ette,
sest sa usud, et sa oleks mind oma suure armas-
tusega... veel võinud õigele teele pöörata... Jah
ka mina usun praegu sedasama, kuid ma
kardan seda närimist rinnus, seda ussi kes
eilest ööst saadik söial aset on võtnud, kes
mind eluaja saaks närima ning mulle vahetpi-
darnato meelitutama: vaata, sa haise, sa oled
mööda täis kui haise, mis õigusega sad sa ja
lõigud, mis õigusega võid sa seda õrna süü-
tut olevust oma määrdunud kätega raisata,
mis õigusega oma roojaste huustega teda suu-
delola - kas eite sa teda ka viimati haise-
vaks... Olage hästi Teie loomad-nimesed... Mi-
no ei sajata teid, eilest... olen ju ise süüdlane...
Olage hästi!"

1) Tartu Õp Sem. „Luma“ nr 12 1917/18 - saade LK53

2) Tallinna Õp Sem. „Sõda“ I 1922

P. H. Pärnu K. A. L. õp. kirj. nr 1 1922

Me võime mõista veel selle autori surmamõt-
teid, — tal teatavad põhjused miks ei või
elada, kuid mida öelda nende kohta,
kes lihtsalt
elu tühjuse
ja holluse
üle kaebol-
vad. Kes
laulavad:

„Vaba surm noo-
rena rutlevalt
ilus Mikes rauged
raugjana elu-
tee vilus? Suru-
des rinnasse vi-
luda raua
Isotusest üle des

niigi me jõuame...“ Me võime sellest kõigest järelda-
da: Meie R.K. õpilased on opositsiooni puhul ope-
sitsioonis ka eluga.

Isaäraliku nõchte es seisame! Noorte juur-
de minnes loodame et meid saab ümbrit-
seda kõiskar elurõõm ja hoogsad hümnid
olujarale elule — kuid pörkame vahuvin-
gerdavate, ristilööduol, (Vaata pilt) tapa-
rüistadega Lääs, surejate vastu, Surmaoh-
kamised tõsiolavad ümbrust. See ongi
süs see meie otsitud opositsiooni, võitluse alus-

1) Tallinna Õp.Sem. „Sõõr“ I 1928

Pilt Pärnu K.N.Ü aja kroonika nr 1 1922

müür!

õrne, kui me sellest mõnesuguseid järeldusi teeme, vaatleme edasi, mis kujul ja ajasisesneb meie R. R. õpilaste juures elujaatavus?

Võib tõhelinepärast meie autorite juures kaheksugust elujaatavust. Üheses on see kui sünnipärane nähe, mis avaldub hoogsas sõnastuses, põhjuseid seletamatu is eluõhutusis. Siin puuolub igasugune kaalusitus. Siin pole kunagi küsimust: „Miks?“ vaid „Päa püsti rinol ette ja - edasi mars!“ „Nüüd tulogu mistuleb!“²⁾

See on puhas elurõõm, mis hüüab:

... „Kes meie las võitude rada
pöökökotal on õnnetee.“³⁾

See on võimas kartmatu süda, mis ei värise elu ees:

„Las saatud ka tormab kuitubine ratsu
ja raksutab äikest ja pillutab tulol
Ole of korraks ka temaga tugenistkatsu
Peab lastma mind seina, kus päikese kulol.“⁴⁾

Tõeline elujaataja ei saa aru miks vaeveldakse, miks kartakse „lääketa silonega pead“ ja hüüab jõlastusega: „Heitke roomavast suahelast kõlbmata tüli. Kärva maanteele, et seal pori sind katabs et sind jalgeis sõtkutaks ja vaeres ükskõiksed toonid sealsu hingele.“

1) Tallinna „Õhturaskkool“ nr 4 1921 lk 7

2) Põltsamaa „Lemmiku album I“ 1924 lk 5

3) Tõrva „Tõlje“ nr 1 1927 lk 2

4) Tartu „Õp. S.“ „Kurmai“ nr 12 1917/18 „Kotka mõtteselol“

5) Tallinna „Õhturaskkool“ nr 6 maijuuni 1920 lk 7-8

le vaaguks. Ehk peasta end haisevast porist. Veel kasvavate puud... Kauple turult juudi käest nööri..." Elu-juuataja ei saa aru et elu võib olla „sihitu ja igav“, sest ta tunneb kuus etu „kutsub“ teedol."

Elu-juuataja põlgab kahtlemist ja loidust, sest „see on põrguveolelik, mis meie soontes voolab." Elu-juuataja õhutab ka teisi elama, soovib et „meil oleks elujõudu, mis hingeliselt värsket, vastupiilavust ja sitkust... meil olgu elutunne elasi elada, püüda ja võida."²

Timetagem need näited tõeliste, sünnipärase elujuuatajate omiks. Ei suuda uskuda, et need kunagi läbistanud faasid mil surmamõtted neid valitsenud.

Kurvastusega peame aga konstateerima et need on ainukesed nähted võrdlemisi laiasolalaselt kirjandusalaalt.

Teine osa elujuuatajaid on elujuuatajate seisukohal nende elufilosofia tõttu, kui nii öelda. Nad näevad et „ühemeelne edasipüüd käib läbi terve loodusrügist ja avardub... ikka ja ikka jälle uues kasvamises ja siginemises, uues õitsemises ja viljakandmises." Nad tahavad elada ja edasipüü-

¹) Tallinna „Õhtukeskkool" nr 4 1921 lk 7

²) " " Vestholmi: „Vox discipuli" 1918
Edgar Kanti kõne.

ola, sest „elasi tungis ussikene mullafõues; edasi kihutavod taevakehad.“¹⁾ Elada tuleb selleks et täita „kohustust mida etu meie pääle pannud... Tuleb kuduola elukangas ikka värvilise-maiks ja pikemaiks. Süs kord, kui lõpeb lõim poolilt, kui väsivad jalad tallaspuilt, kui langevad võitlusest väsinud käed ja lõikab kooljakäsi terasest käärega kangas elu kangaspuilt, et siis võiks rõõmuga vaadata koet elukangast... ja ütelda uhkusega: „mina olen võidelnud, olen täitnud elu raudset seadust... mul on õigus puhata.“²⁾

Käesoleva töö autor julgub arvata, et nende isikute elujärgtaorus on nõudnud teatavaid mõtteprotsesse. Sün ei räägi puhkas instinktiivne elu-tahe. Elada tuleb sellepärast et „ussikeneegi elab“ elada tuleb, et täita elu „raudset seadust.“

1) Tallinna L.Ü.g. „Oksituriert“ 1924 lk. 4-6

2) Päide „Ajatar“ nr. 10 1927 lk. 10

Tagasiwaade elu eitamis- ja jaatamisnähtele.

Dimetanud opositsiooni lihtsast võitlus-
seks, süurdusime võitlajate juurde et otsi-
da neis seda asust, millele pidi toetuma
~~see~~ võitlus. Leppisime kokku, et see pidi seis-
ma elu-jaatavuses.

Oma suureks üllatuseks leidsime aga
midagi vastanditaolist.

Opositsioon oli meile kõige lugevam 1922 ja
23. aastal. Oleksime hoolanud kokkuleppe jä-
rele siit elu-jaatavuse leidma. Kuid ei!

Käesoleva töö autoril ei olnud tõesti üht-
ki isikut, kes oleks avaldanud selajär-
gu otsekohelisi elujaatavaid mõtteid. Esita-
tud elujaatajad on kõik aastakümne al-
gusest ja lõpust, mida oleks võinud täi-
endada veel paariga aastakümne lõ-
pust. Milles seisavaol selle nähte põhjused?

Opositsiooni põhjused leidsime puberteedis.
Elujaatavust samast ajajärgust meie eilela.
Otsekohene järeldus: puberteedile pole elu-
jaatavus omane. Samas väidab ka

Ch. Bühler.*) Tema leiab aga see elu-eitamine muutub umbes 17. aasta ümber jaatamiseks? Dii jääb meile aga seletamatuks, kuidas siis meie ajajärgus 1922, 23 puberteed on esitatud. Kas seisab põhjus selles et aastakümne algul koosnes meie k.k. õpilaste pere vanematest isikutest; et 1922. ja 23. sündis järsk tõus, mil puberteediaalsed astusid intensiivselt tegerusse ja andsid tervale ajajärgule oma iseloomu?!

Milles seisab teisest küljest aastakümne lõpus esineva elujaatavuse põhjus? Kas puberteediaalsed on kirjandusest eemal, või on kirjanduse vähesus meid eksiteele viinud. Jätame selle! Puberteedi seisukohalt me müüsi nii õigetele tulemustele ei saa jõuda, sest meil puudub nagu teada, autorite vanadus.

Otsime teisi põhjusi!

Vaadeldes suhet elujaatamise ja eitamise vahel, näeme, et viimane kaasub esimese mitmekordsest üles. Töö autor, märkides üles otsekohesed näited mõlemalt alalt 106 ajakirjast sai vahetkorra 8:36 elujaatavuse kohta.

Arvesse võttes asjaolu, et viimase kümne aasta vältel meie keskkoolides õpilas-

*) Das Seelenleben des Jugendlichen pg. 114.

te keskmine võimekus on küllalt langenud, ei või süüski see ainult puberteediealiste mõjuks olla, et elueitamine nii suures ülekäalus. Siin peavad teised põhjused peituma.

Ch. Bühler ütleb et elueitamine ja joatamine on põhilised sääded, (grundsätzliche Einstellungen) mis karakterist, saatusel ja teistest mõjustest kasvavad.¹⁾ Me võtame selle kõik arvesse, kuid erilisel mõjuva sõna anname E. Sternile, kes ütleb et see praegune lõhki kestnud ajajärk paneb end maksma noorte juures ja just neis, sest nemad vajavad tugevat seisu, tugevaid kindlaid väärtusi.²⁾ Tuletame siin ka meele veel meie „erakordset aega“ ja „erakordse aja tunnetust“.

Sõppudelõpuks polegi ju ka nii ime, et meie E. K. õpilaste ajakirjades elueitamine nii suures ülekäalus, see ju meie eestlaste „hõhitunne“. Meie suured luuletajad on kõik elu hõri ja saasta uurijad. Meil on nii ilus surra kui oled noor“ ja su ümber, sõprade leinai koor.“

¹⁾ E. Stern: „Jugendpsychologie“ pg. 84.

²⁾ Ch. Bühler: Das Seelenleben des Jugendlichen pg. 113.

Unistamine ja igatsamine.

Ensisemaid nähtusi meie k.k. õpilaste hingeelus on unistamine ja igatsamine.

Olgu aga kohe alguses tähendatud et meie õpilased nende vahel hea kunagi õiget vahet ei tee. Ükskord kannab üks ja sama nähtus unistuse ninne, teinekord igatsamise ja mitte harva ei tule ka ette, kus teda lihtsalt mõtlemiseks nimetatakse.

Päris teravat vahet ju siin ka ei saagi teha. Kui rõõka unistamine ja igatsamine, siis peituvad esimeses ka teatavad igatsamise momendid.

Uaatsleme esmalt unistust, sest see on igatsuste kõrval oma olemuselt ebamäärasem ja fikti ilmuvad meie õpilaste juures mitmesugused igatsused unistamise juhus.

Mis unistamisse puutub, siis on see meie õpilastele kui midagi ilusat, midagi rõõga väärtustlikku. Temaile hüütakse:

" Oh unistus sa maapääline paradüis! Kui
ilusates värvides kujutad sa inimesele elu.
Missuguseid õhulasse ei ehitada sinu abiga!
Sa viid inimesi rõõgale igapäevasest tüütu-
stust ja kujutad neile õnnelikku, surelikku

Kättesaamatut elu!"¹⁾

Sellest siis ka tuleb et väga tihti leiame õpilasi unistamas. Näib koguni, et unistamine haarab õpilased nii oma võrku, et nad koolise elu hoopis unustavad. Arvatakse unistustest alles siis, kui rannast kaugemale jõutud, kui lootsik lainteharjus kõljab jorvepind mässab."²⁾ See on salapärase mõjutaja: - 3) Moro istub toas, raamatutes lahti, kuid näeb, eemal mustavaad mägede karastatud siluetid, näeb loorberisi.³⁾ Hoopis midagi muud tundub "Helbele", hingeteaduse tunnis"⁴⁾ ja Cuiusele "Füüsika tunnis"⁵⁾ järe.

Üldiselt ei vii süiski öelda et meie õpilaste on ükskõik, kus unistustele anduda. Võib märgata et selleks eelistatakse üksindust. Peamiselt metsa, surnuaeda ja ööd. Nii ütlevad A. L.:

"Arvaksin kõik... kui jälle metsa saaksin, metsa, kun fargalt vaikivad puud!"⁶⁾

Tahetakse "sinna piiritu metsade rüppe, kuhu ei kosta kihava elu lörmitser kaja!"⁷⁾

Metsast ei taheta kunagi lahkueda.⁸⁾

Samasugune salapärase mõju on ööl. Ohatakse: "kuule kuid kohab mu viisi su poole, sa lea pimedus... armastan sind - sa... lõpmata kää pimedus..."⁹⁾

- 1) Tartu õp. Sem., kumma "nr 15 1919 lk 5-6
- 2) Tallinna H-g, "Abiturient" 1924 lk 25-29
- 3) Põltsamaa, "Lemmiku album" 1924 lk 8-9
- 4) Idem.
- 5) Tallinna "Õhtukool" 76 1920 lk 6-7
- 6) Pärnu "Püü" I 1922 lk 11-12
- 7) Tallinna H-g, "Õitseline" aprill 1925 A.S.
- 8) " " "Õhtukool" 113 1920 lk 10
- 9) Petseri, "Virve" nr 3-4 1925 lk 13-14

Plt: Pötsama "Imoude" m 2. 1924

Istutakse öös, ei taheta magada, ning
 „silmad pimedusest tünised küünduvad öi-
 sesse õhku.“ Minnakse öösel otsima rahu
 surnuaiast, kus, vaikus röögoitav. Otepää
 „Hõikis“ käivad enamasti kõik autorid
 korra surnuaias.

Mis on siis see unistamine?

See on mingisugune mõtete- ja tunde voo-
 samine võimalikkuse ja võimotuse piirides
 Nagu: „Kas teie ei näe kuidas see suur
 must pilv sääst tõuseb! See olen mina. Ma
 purustan teid tükkideks ja viskan merisai-
 ntele. Ah juba kardate juba põgenete
 mu eest...“

Ma pean rändama siit kuhugi igavusse
 tühjusse, kus ei päikest, kuu ei tähti, taerasti
 vaid hirvitab sääst kogu igavik mulle vas-
 tu. Ta tulised silmoad põletavad mu hin-
 ge seest ja ma olen jume.“¹⁾

Säästsamast rändab teine „Klaveri
 helide võlust... õrna keradisse kuivalgese
 öösse jundevate toomede alla, kus ööbikuol
 vastastikku hõiskavad... Sääst, kesksügisel
 mässava mere kaldale.“²⁾

Säästsamast ilmub unistustele terav
 erootiline põhitoon. Unistaja silme

1) Otepää „Hõik“ I 1925

2) Läänemaa Öp. Sem. „Tulilind“ IV 1922

3) Paide „Ajatar“ III 1927 Yre

ette ismuvad pildid alasti naistest. Need pildid muutuvad mõnikord koguni nütteravaks, selgeks, et unistamine sigineb ühtlasi seksuaalse elamusele. Üks parimaid näiteid niisuguseist unistustest:

"Täja õige natuke andu unistuse kõlma...

Aju uppus uduse looris... Lõpmata gallopiis lihtlas naine toredal ratsul lehvivais juuksid mis kui mustad vingerdarad ussid väänsesid õhus ja himestar-vaskjal rihul. Ta silmad pildusid metsikut tuld ja õõgurat kiret otsekui väike kahe süsimusta poolrõnga alt. Paljad tugevad kintsud ja alasti rinnad ägasid kirede möllus ja heledad päikese kiired mängisid pehmetel poldjatalistel rindel, mis rintslesid üles ja alla üles ja alla otsekui ahmides õhku. —

Tule ja võta minol, kui sul on julgust, kohisev kõrvus hõäts, pehme ja praitar, kui maikuune tuul, äratas mössule verd ja aju. "

Äkitselt kadus hobune ja naine sirutas metsikus igatsuses valgeid ja pikke, kui tapuväändeid, pöikese käes säravaid kõisi minu poole. — Tule! soositas verekarva suudluste järele nälginud huul ja himuralt väänses naise tugev kehastubades kõiki. Silme ees läks kirjaks... Kusagil taigus leegi tugevatel löökidel vastu pead, nagu oleks see raudne alas.

Kummar veri tunois Kohnal pähe jammes vaikima mõistust. Büda hüppas kui vihane kukk ähvardes lõhke.

Magus valu täitis kerge võbinana liha
pinnas hoigama sooni. Kaotes kuulmist
ja nägemist sirutasin kibelemaid käsi
et kaissu laarata paljast naist. Nai-
ne aga taganes eest, väärseloles kehaga
kui vihane siug. Ainult silmad lubasid,
lubasid lõpmata palja.

Vajusin põlvili, sirutas käsi ta keha
järele mis vahtis mind tõotavalt lubavalt.
Naine aga libises, sosistes suudlustest näi-
gind kumilis: Tute, tute!... Paljagi oleksin
andnud, kui edasi elada oleksin võinud
seal, kus ilmunes jumalik alasti naine.
... Ringutasin magusalt, surudes kinni
silmi lootuses näha muisti jumaliku
halasti naist."

Aga tihti võib näha et üksinoluses ja
öös sünnivad unistamiste kõrvas

1) Tarku õp. Sum "Kanna" 1917/18 nr 12 lk 54-70

2) Tallinn. "Õhtukerkrool" oktoober 1922 lk 15
3) Rakvere "Auring" 1927 lk 36-37

igatserad vaevlemised. Istutakse, mõeldakse. „Mida? — ei tea isegi.“ nagu öeldakse. Täheolab: igatsemisel pole tihti mingisugust sihti, ega objekti. Esimeses igatsemises nimetab Ch. Bühler selle nähte.¹⁾

Sotsiaalsemalt esineb meie e.r. õpilaste juures igatsemise-olevikust välja! Tähetakse kuhugile ära. Tähetakse maisest vaba olla. (Kõrgem aste sellest vast olekski meil vaadeldud surma igatsemine)

Igatsetakse tiibade järel et põgeneda kaugele, kaugele.²⁾ Tähetakse „sinnuna lennata otsatusse, et kohata neid jumalikke loari.“³⁾ Igatsetakse koguni olla „lind“, hing pisuke ja vaba“, et „laule rõõmsaid siristaden võiks lehvitada tiibu saba“, et „vilistai ja laksutaj võiks käia hooletumalt elurada“. Eitahetoi olla „ahv“, kes elusierkasti taga peab nukralt ketin kamberdama.“⁴⁾ Tähetakse ära — Kuhu? Eiteata! Ainult kuhugi ära „ükskõik kuhu!“⁵⁾ See on siiski midagi muinasjutulist kuhu igatsetakse. Igatsetakse „uute ilma, kus

1) Das Seelenleben des jugendlichen poj. 72

2) Pärnu „Püüe“ 1922 lk 9-10

3) Põltsamaa „Ilmarine“ nr 2 1922 lk 4-5

4) Tallinn „Õhtukeskool“ okt-nov. 1922 lk 15

5) Rakvere „Arenj“ 1927 lk 36-37

Pilt Tarte Op-Sem. "Kunda" m 2 1924/25

Pilt "Pothamoa Smarist" m 1924

ei leidu halle pehkinud kivistükkaid, ega
põluraf farmestikke, kus ei tunta viha
ega nutu, sinna terve kannatava inim-
konna unistuste ilma, kus pleekimata
hõbe." ¹⁾

Need on lumised kõrgused", "hõ-
mardurad" kõrgused", mingisugused
"kõrged rannad" mida igatsetakse.
Nisuguseid igatsemisi esineb võrdlemisi
tihedalt. Kõr kunstis. Suuremas hulgas
ajakirjades leiame pilte kus taltsasti
inimesed tõstavad käsi kõrgesse - pisgu
kiindunud kõrgusesse vaosuse poole.

(Üks tüüpilisemaid varda eelmise lk.)

Tihedasti esineb ka igatsemisi aasta-
aegade järel. Peamiselt igatsetakse
sügist just aastakümne algupoole,
kuna lõpul esineb ka kevadet.

Tähtsaks vaadata sügise "kurbtõ-
sisesse silmi" ja tema, "häält kuulata" ²⁾

Sügisel leitakse häid võimalusi elu
aitamist ja hessimismi siduda.

Enne tutvustatakse sügist siis:

"heas nukrusest haisuneb soon
ja tuleb mõte: ma olen end poon!" ³⁾

Igatsemine kevade järel, mis nagu
tõhendamud, aastakümne lõpu poole

1) Pärnu, "Päike" nr 1 lk 2-3

2) " " nr 2 1922 lk 2-4

3) Tallinn, "Õhtukrakk" I 1921 lk 11

tiheleb esineb teatava õrnusega.
 Kevade pehmuse, tuma soojuse ja
 ilu järelse igatsemine kutsus esile
 õrnaid tundmused, mis mõne auto-
 ri poolt tõesti nauditavasse vormi
 valatakse.

Nagu: Ma tahaks lilli, tahaks palju lilli
 end nende sülle tahaks visata
 Ma tahaks kuulda rõõmust kevad-
 pilli

kui laps kes emata, kes isata
 korol rihkab nõngu ema põlde peita
 ja nutta tasa, nutta risata,
 nü ihkan vaikselt vaurisedes leita
 su üssa kevade ja olla nü
 et lilledest mind ülesse ei leita."¹⁾

Me ei leia siin morne mõtteid
 nagu neid sügise igatsejaol väljen-
 olavatel. Tahetakse „päikeses hoida
 sismi sahti”²⁾

ja on „õjade imelist jama
 Jaas kuulata südamele sae!”³⁾

1) Paide, Ajatar "VIII" 1926 lk 6

2) Idem lk 7

3) Tõrnu Treffneri gümnaasiumi „Mõisang” I 1926 lk 7

Kevade igatsamine on ühtlasi igatsemine isutsemise järele.

Nagu:

Ma ootan kevadet seda soojalilledega kroonit aastaaega! Oo kuid ma ta'd igatsen! Tema sügavsinise naerra taeva, tema kullaga ülehuis-
tet kauguste ja laheda kaisutava metsaõhu järele, ta laulu-
de ja lilled järele!...

Tärgneb palav igatsus ööfiku, pääs-
silmaade, rukkililled ja taevaliste suri-
ööde järele, kus inimene jumaluses isutset¹⁾

Aga nagu elu-eitamine oli elu-ja-
tamine kõrval suures ülekäalus, nii on
ka aastaaegadeist sügise igatsemi-
sega lood. Nagu näeme ismub kevade-
delt tihemini alles aastakümne lõpus.

Vaadeldes lood igatsuste kõrval esi-
nevad veel meie õpilastes igatsu-
sed, mis pöördud inimese poole,
kes arusaaks - igatsused sõbra
järele.

1) Pöiote, "Ajatar" 10 1927 lk 12.

Igatsetakse „kellele valu kaebada“; „kellest
oodata võiks tröösti.“¹⁾ „Siis, kes kuulab
su ohkeid, kes mõistab sind.“²⁾ „Su mõtted
ja aated on ilmas üksinda“ õhatakse.³⁾
Sõbra järel igatsemine muutub mõ-
ne juures koguni nii trooligiliseks,
et elamise asemel peetakse pa-
remaks olemist „muru all, sah-
kumud kõigist.“⁴⁾

Teatavasti inimese järel igatsus-
se tundmisele on ligidane armas-
tusigatsus, sest inimest keda igatse-
takse, ka armastakse.

Iga armastusigatsus esinebki
õige selgelt ja meie k.k. õpi-
laste hingelus.

Võib tähelepanna armastusigat-
suste juures kaht lahkuksinerat
joont. Üks, kus puht loopselikult
igatsetakse armsa inimese järel
ja teine, kus armastusigatsuses
tugev erootiline tagasein.

Esimesi iseloomustab:

„Kuis oleksin tahtnud praegusel
silmapilgul tema juures olla!“

1) Koeru, Lõke "nr 2 1921 lk 2

2) Läänemaa Õp. Sem. „Tulilind“ I 1922 „Mu elu“

3) Tartu Õp. Sem. „Küma“ nr 13 1919

4) Läänemaa Õp. Sem. „Tulilind“ I 1922.

Si oleks tahtnudki talle midagi rääkida, ega teda mulle midagi rääkida lasta — ainult olla tema juures tahaks! Mida rohkem igatsen tema järele, seda suurem on õnn mu südames."¹⁾

Autorile oleks küllast kui ainult saaks „tema“ juures olla. — Juba igatsamine „tema“ järele toob talle suure õnne südamesse."

Vähe aga on meie õpilaste juures neid, kes sellegi sepiavad! Nende hulka, kelles armastusigatsused segatud erootikaga, on nii suure ülekaalus, et isimesi peame vaotama kui erandeid. Mui ei saa meie Ch. Bühteri ütelist²⁾ armastust, mille järele noorur kõige esmast igatseb, pole kaugestki erootiline, kuidagi enam meie R.R. õpilastele, nende hingeesu uurides, omaseks tunnistada. Põhjustes milles seisavad?

Ähk selles, et meie R.R. õpilased esimesed armastusigatsused juba enne R.R. astumist üleelavad, ehk üldises ajajõrgu erootilisuses, või lihtsalt üldises arvamises, et erootikata armastus pole huvitar, ega praegusele realistsele ajale nauditar — ehk lihtsalt meie armastuslausikute eeskujus.

¹⁾ Rakvere õp. Sem. „Areneg“ 2 1927

²⁾ Das Peutenleben des jugendlichen pg. 81

Võimase põhjusega võib õige fõsiselt arvestada, sest on mõrgatar et aimatakse järel kirjanikke nagu Visnapuu.

Jätame selle põhjuste otsisketu ja vaatleme edasi neid erootilisi armastusigatsusi. Jah - nad on täis erootikat ja interoolivõit kirge! Siin tahetakse tõeliselt maitseda, tahetakse anduola.

Laulolakse:

"Nüüd sinu mürgistetiin kysgi muutu
Ihaolam ma, sina ammu minu
jumaliku muutu...
Ma allun tõe ysisinduses ja ei kunagi väsi,
Ent sahkumiseks sirtsus veel maasik-
huulte humaline mesi." 1)

"Veolevad proosid avatlevad" 2) meie K.
K. õpilasi, ning võetakse elumehelik toon:

"Aeg vabastada kõiki paisust rõhust,
Loo mulle käsi ymber loeol armun
Su huuli suudlen kysimata
et endast ylesigne koallota;
Sind ihkan armasta:
Las yle meie kevad vallata!" 3)

See on kireline igatsus:

"Tahaks uppuda su suudlusrihma,
olla sinu ainsam süleleja,...
omi friendsund valgi rindega
oled mulle väike jumalanna...
oh, mu peolelle neid sa katsu anna
minu väike uneleja vesisilmiga!" 4)

Meie K.K. õpilased on ise oma sõnadega

1) Tallinna "Õhtukeskkool" nr 4 1921 lk 8

2) Läänemaa õp. Sem. "Tulilind" I 1923 S-R

3) Põltsamaa "Ilmarine" nr 3 1922 lk 9

4) Tartu õp. Sem. "Kuma" nr 19 1920 lk 16

meile selgitand mis kujul esinevad nende armastusigatsused. - See pole üksnes armastusigatsus, ei ka ainult kireline igatsus, vaid otse kirgede rahulduse igatsus.

Vaadeldes meie k.r. õpilaste igatsusi esteetilisest, eetilisest seisukohast, võib tõheline järeldada, et ühel osal on igatsuste eesmärgs midagi isusat, rõõset. Tuletame sünnimeelde igatsusi olevikust vältja.

8kk: „Ma ihkan idyllisi suriõhtuid purpurryoken, ning hommikuid neitslike udulaadren. Ma ihkan suripäivi setseid, ning nhevõrra veetevaid, nagu kõbedoksi helmeridu ja õõhik kõrskesiti suriõid, mil jõe selge kristalise pinnal kohal kõljub kõnn udulaadren.“

Ma ihkan suripäivi, mil taevast an heli nagu ultramarini ja lillised pilved hõljuvad nagu valged luiged...“¹⁾

Tiised selle vastu igatsevad midagi madalat - jõhkrat. nagu: „Ihkan vaadata tumedusi, tahma, suitsu; kõrsaid naisi ning orikaid; totraid joobnuid ning mardikaid... kõiki kes joris hüherdavad.“²⁾

Samasugune on H.S. Toi tahab, juna ja naerda, „mutta sõleuda volated ideed.“³⁾ Ühtlasi rõõme et igatsusi püütakse võimalikult ebaharilikena

1) Tallinna Õp. Sem., „Sõõr“ I/5/1923 lk 21-22

2) Põltsamaa „Ilmarine“ nr 2 juun 1924 (ajakirja ilm. keelatud)

3) Tallinna „Õhtukeskool“ nov 1921 lk 3

esitada. Tahetakse olla kõik muu, mitte
aga harilik inimene. Täiustab kee-
gi koguni „verevate silmade järel“
ning otsib, kelles oleksid „verevõid sil-
mad.“ Imelik, et ta „angub muumjaks“,
kui näeb oma ees „juunaste silmiga“ va-
na emist. Me ei imestaks sugugi, kui
ta omas ebaharilikuses ka seda
armastaks.

Seda raskem on see hingelise kir-
jeldusel. See on juba ainetest inimestest
suurel määral tingitud. Me teame ju
et raske on teida hingelises näht mis
oleks ümgi teerik, element, kui nii
võlida. Psühholoogia võib ju küll jaotada
oma aine, elementideks, kuid hingelise
kirjeldusel on vähe kasu sellest. Meil
on siin tõttis just kõrgemad nähtid-
kompleksid. Vümasid on aga afa-
nikkusega teatavas rõõmuses.

Ku siis tuleb ka et muu üsna teata-
rast hordumist hoiduda.

Kõrgelena osa oleks ju võisud

1) Tartu Õp. Sem „Kunna“ nr 15 1919 lk 12-13

et tunda olulist ligemalt tunda. Järe
 ei ole ka vähemal ulatusel, ega täht
 suusehm. *Meelerohtsemine*
 näit. v. a. j. a. m. i. n. e. j. a. m. i. n. e.

Hingeelu uurimuste juures on alati
 väga raske ükikute nähete kirjeldusel
 kordumiste eest hoiduda. See on muidu-
 gi sellest tingitud et hingeelu ei saa ka
 tema poorem tundja nü jaotada nagu
 mõni loolusteadlane võib taimi süstema-
 tiseerida. Me ei saagi et ka viimasele
 omad raskused mõne taime juures mil-
 lest ei teata, kas ta on toim, või loom.

Seda raskem on see hingeelu kir-
 jeldusel. See on juba ainekse enesest
 suurel määral tingitud. Me teame ju
 et raske on leiola hingeelus näht mis
 oleks omakette terwik, element, kui nü
 öelda. Psühholoogia võib ju küll jaotada
 oma aine, elementideks, kuid hingeelu
 kirjeldusel on vähe kasu sellest. Meil
 on siin tähtis just kõrgemad nähted-
 kompleksid. Viimased on aga alati
 üksteisega teatavas sõltuvuses.

Nü siis tuleb ka et meie ei saa teata-
 vaist kordumisist hoiduda.

Käesoleva osa oleks ju võinud
 eelmistesse sulatada, — kuid see on
 pidanud selle tõttu iseseisvaks jääma

et tema olemust ligemalt tunda. Jata
ei ole ka vähema ulatusega, ega täht-
susetum nähe õpilaste hingeelus, kui
näit. vaadelolud unistamine ja igat-
semine. Tõsi küll! Tä tuis juba meie
töö juures ette. Meie ei taha omelt sala-
ta et, kas või, elu-eitamis- ja jaatamis
nähted, oleksid isma teatava meeleolu-
ta" esinend. Seda vähem saame seda
unistuste ja igatsuste kohta öelda. Me
julgeme koguni öelda et viimased jää-
vold meie arusaamatuks, kui ei räägiks
siis meeleolustsemisest.

Dü on meil käesoleva osa mõistmi-
seks juba palju antud. Olgu tähen-
dataud: meeleolustsemiseks nimetasi-
me ta sellepärast, et õpilaste juures
võib, peale nende nähete, kus teatav
meeleolu on seotud mõne unistuse, igat-
suse, elueitamisega, veel tähelepanna,
kus õpilane lihtsalt viibib meeleoluole
võimuses. Valdava enamuse võtab küll
oma alla melankool, kuid et seda ela-
takse üle mitmel viisil ja alal, ning,
et tuleb ette ka meeleolu, mida ei saa
tõsiseks melankooliaks nimetada, siis
on parem tarvitata üldist nimetust-
meeleolustsemine.

Vaadeldud elu-aitamise, unistuste ja
isatsustele mõeldes hakkab meie kõrvus tea-
far valu ja kurbus helisema. Tahtma-
tult peame siginema sellele „müüsilokale“
et leida tema põhjusi ja tunda ligemast
tema olemust. Mis on siis see, mis sumub
nü kurvalt häälitsema?

Me nägime eelpool, kuidas meie õpi-
laste seas laialdasest oli maad võt-
nud elu-aitamine. Nü nagu oli see
peamiselt tingitud eluraskustest,
elureaalsusest, nü näib kõigepealt et
ka kurbus on samad põhjused. Ja
eks see olegi sama kurbus, mis saa-
tis ka elueitamisest.

Kurb on et: „Täis pilvi taivas me kohas
ja ääretu soo“, et „vaura on palju“...
Paljudel juhtudel, nagu mõistame,
järeldes sellele elu-aitamine, kuid siin
võetakse seda kui kurba paratamatus-
t: „Ema kene, nü sügub elu.“

Me üldse eitama siin tõeks pida-
da et meie õpilased peamiselt puht
mõistussiste arutluste teel elueitami-
sele jõuavad. See on enamasti vaid
sihtne kurva meeleolu üks lahendusviis,
mis võiks ka sellele nutukausile järgneda!

1) Tartu Õp. Sem. „Kuma“ I 1924/25 lk 13

Tuumana mõlguvad mõtted
 Hallid on päevad ja ööd
 Kurvane vaikin ja nutan
 Õu mi vaevasine tume
 tendarvad nõidatoid kuud
 Ei valgust fraista, kõik sume" ¹⁾
 See on lihtne kurb meeleolusemine, mis eluras-
 kustele, elureaalsusele mõtlemisele järgnenud.
 Nagu igatsesi mingisugust muinasjutulist
 ilmot, mis on valus mõelda elutõsidusele ja
 ismuvad kurvad lootused, jessimistised
 õigamised.

"Ei kaugelgi oada mind õnn ei kaugelgi nae-
 rata elu! - ... Kõik on viisatus vaer mingi oht mis elutal
 Rahu ei kusaagi! Seia ma enam ... Süüdi ei tea kus!" ²⁾

Valu ja kurbuse põhjustab ka tead-
 mine et elule paratamatult ükskord järg-
 neb surm, ning õhatakse etteheitevõlt:

"Õu miks on su karikas täidet surma-
 va myrõiga? ... Kuid elu ei vasta! ... Tummana
 seisab ta ulatades mulle karika surmava myr-
 õioja et ma seola tyhjendaks põhjoni, ning siis
 myrõitult langetaksin tema jalgade ette, nagu
 keroidine lumi jääkuse kuumast parstil laane
 sügavusen." ³⁾

Aja säätsamast muutub meie õpilane
 kurvaks, sentimentaalseks kadunud
 minevikule mõeldes:

"Korol oli aeg mil olin noor
 Veel noorem, kui olen ma praegu
 Mind hõisates teretas lindude koor
 Mind hellast paritas udude loor
 Nüüd mõletan kurvalt neid aegu." ⁴⁾

1) Läänemaa õp. Sem. "Tulilind" II 1922 "Mu elu."

2) Pärnu "Merkuur" I 1926 lk 6-8

3) Tallinna õp. Sem. "Döör" I (5) 1923 lk 14

4) " " " " "Midaagi" nr 2 1923.

Kurb on et „latse lõbu lõnnu“ nü kurb
et pole jäänud muud kui „unik elämiste
tuhka.“¹⁾ Oeldakse kurbuses teravtusi möödu-
nud päevile, tundidele ilusamaile,²⁾ mis
taevas oli „täis juhkuvat jõudu, täis ilu.“³⁾

Aga mitte ainult minevikule mõtlemine
ei sünnita melankooliat vaid ka pa-
ratamatut aja voolamist; päevade möö-
dumine: „Nü päevad heljed nagu kured
läävad.“⁴⁾ (Kurgede minekus on alati mi-
dagigi kurba.)

Raske ja kurb on ka tuleviku tead-
matuse „tumeduse“ joirast nagu tihki
oeldakse. (vaata uelmine lk 1) Tseäraniis
suures „pimeduses“ on Joh. Fernvald.

Ta ütleb: „Mime mineviku, oleviku ja tu-
leviku taurast katab öö... Keset seda kolijat
pimedust seisab ma üksi. Susan! ei tamaan, ta-
man purustat hõgetega, oodates otsustavat lööki.“⁵⁾

Ka sügis, mille järele kõis haljude igat-
semine paneb meie õpilased kurbusest
nõretama. Võib öelda: terve see laialda-
ne sügise-suuse (7% fuulsetustest) pole muud
kui nutt ja hoigamine ühes sügisvihmade
ja tuultega:

„Loodus on leinal tal pisarad sougel
leinal mu südä“...“⁶⁾

1) Tõrva „Välje“ 1927 lk 9-10

2) Otepää „Lõik“ I 1925 lk 5

3) Lääne-Eesti sp. Sem. „Tulilind“ VII 1924

4) Põltsamaa „Hmarne“ I 1922 lk 6

5) Koeru „Lõik“ nr 5 1920

6) Tartu sp. Sem. „Kinnid“ nr 20 1921

Sügistuuled, need helisevad meie õpilaste kõrvus matuselauludena ning toovad tühjuse ja kurbuse hinge." Misime siis et mõni seda veel valusamini tunneb ja hüüab, nagu mäletame: "Ma üles end joon!"

Kurbuses mõeldakse veel ema muredele,²⁾ ning kaotatud armsomale. Isegi värskel kevadlõhn ei suuda viimasel juhul lohutada, ning hüütakse nuttes:

"Oo, mis su hõbeselget naeru kuulen?!"³⁾

Olgu siin veel kord meeldetuletatud et ka unistused ja igatsused pole muud kui kurvad meeleolustsemised. Lõbra järel igatsemine, öösised unistused, need on vaid nutt ja rahutu vaevlemine.

Aga paljusil juhtudel ei leia me kurbusele mingisugust põhjendust. Koi õpilased ise küsivad selle järel:

"Miks muljub mu rinda ääretu lein
Miks kohab mu kõrvades tübedesahin
Istari kullindude mustarait ridalest?
Kes ruttab ahastades pilvede turjal?"⁴⁾

See kurbus on nagu mingi däämon, kes valitseb meie õpilasi. Püütakse temast ka vabaneda, kuid:

"Klaasin ei upu mu mure
hüpaten kurbus ei sure,
naeragi ei lõbusta hinge...
Ja ka uut midagi pole,
kui murete lisaks uus mure." ⁵⁾

1) Tartu Õp. Sem. "Kumma" nr 16 1919 lk 4

2) Näit: Paide "Ajatar" nr 11 1927, L.S. "Tuli lind" nr 1928

3) Põltsamaa "Lemmiku album" 1924 lk 19

4) Tartu Õp. Sem. "Kumma" nr 14 1919 lk 8 orsi

5) Tallinna "Õhtukool" III 1921 lk 10

Me võime öelda: kurbus - melankool see on nagu mingi põhiline tundmus, kui dissonans mis suuremas osas õpilaste eneseavalduste muusikas heliseb kaasa.

Aga näib et seda kurba meeleolustemist peetakse millegijärgselt ülevaks nähtuseks nagu unistamistki. Olgugi et mõtted ja tunded juunavad, öeldakse kangelaslikult turritusi neile kes võivad "rahulikult magada".

Huvitava näitena esineb R. Stokely kui-
das ilutsevale meeleolustemisele jõudmisel suureks takistuseks on hinges pesitsev melankool. Ta läheb, vabasse loodusse. Saas turritavaol teda lilled ja linnud, kuid laulda ta ei saa, sest pole vaba veel talve kurbusest. Ta leiab et on "igavene kunst ja kultuuri ori, kes teaduse hõnkimishimus tähtsustab porri süütud ilutunnet." Aga kui ta ju küllalt on kuulnud kõo kukkumist ja "jõelginud igavest loodusitu", siis võib-
neb ta oma kurbusest ja hüüab:

"Nüüd laulan ma lauale kradhümmi, kukun kaasa kõaga, vilistan kokku ööpiiriga, õilmitsen mis lilledega." (Rudalt õilmitses!)
Õpilastega, kes rõõmutunnetega meile

1) Tallinna L.-Hg, Õitseline "nov. 1924 lk 5-7

2) Tallinna L.-Hg, "Abiturient" 1924.

Pilt Paide „Ajatar” mii 1927

laulavad, kelle meeleolutsemine seisab ilutsemises, tihti sammab ko kurbus ühes. Igatseti küll, nagu mõistame kevade järel, "kevad-filli järele, kuid samast taheti heita "kevade üssa" ja "mutta tasa, mutta kisata. Nagu ei olekski võimalik "pärisisusat" "päris rõõmsat" ilma nututa ülesada.

Stutserad meeleolutsemised seisavad peamiselt suure ja kevadlooduse igatsusis. (vaata igatsused kevade järel) Stutsetakse igatseles ööfiku, põõsusiilmade, rukkililled ja surioodega. Kõr kunstis keegeldub see lilledes ilutsemine. (üks tüüpilisemaid elmine lk)

Võib märgata, kui tahetakse midagi idüllilist, midagi "õige isusat", siis nimetakse tingimata maa otsima. Ja sõnavaad just "sinna mehed", kes maa loodust eitunne, just need koo fuaksiol "bulvori-ole elu" kirjeldama. "Bulvoriimehed" elavad aga peamiselt Otepääl, Põtsamaal, Lõurus, Paldus ja Pärnus.

Sellest siis tuleb et kui tahetakse pakkuda meeleolu suure õhtust heinamaal siis: "sirtsud lõõvad oma viisilised punava eha valgel lugusid ja romad saadavad kontrastiga neid. Rääsikust kostavad soosindude tilksutavad hääled ja lemal

leplikus laskutab laiskade vihkaja
ööfik.¹⁾ (Värsed kommad ja ööfik „linnamees“
ei lase teid heinaajakski raikida. Väene „soalind“
kes sa pead „rõitsikus“ „tsikuma“)

Sama lugu on „Luriööga“, kus „ööfik“
jääb korras kuusafama „kuna“, rääk eelasi
räägutab.²⁾ (Kaks lindu kes kunagi üksteise
däält pole kuulnud!) Pole parata! „Muteolus“
lõpetab seda tarris.

Oleme lühidalt jälginud meeleolutsemisi
mitmel ajal, näinud kui laialdased on
tema piirid. Olen sellele kõigile lõpuks
aga juurelisatnud, et kõik need meele-
olutsemised lahvatavad aastakümne
lõpul maa võtva realismi ees.

1) Tallinna Vestholmi „õde“ nr 1922 lk 7-9

2) „ „ „ „ nr 4 okt 1923 lk 17-20

Armastus.

Nägime eelpool et meie õpilaste unistuses figureeris naine, et osa igatsusi oli pöördud teatava isiku poole. Nägime nende suurt igatsust armastuse järelse. Selle kõigi juures selgus meie ühtlasi et neil unistustel, kui igatsustil oli tugev erootiline tagasein.

Vaadeldes sünn üldiselt meie k.k. õpilaste armastusnõhet, olgu tähendatud et meil on võimalus andmete varal vaid meie mees õpilaste suhet naistega vaadelda. Mislegihärrast juudub naisõpilaste armastusluule?

Naiste meie õpilaste armastus-unistustel ja igatsustil oli tugev erootiline fobitoon, nü on ka armastusega lood.

See on pöördud juamisest kehalise isu poole.

Armastatu on „gratsioosne, puhtklassistide näojoontega, marmornahaga valkjate juustega... tõelikuult puhas granaadi õis.“¹⁾ Tema silma juisk, kui „hoilsekiir“²⁾ ja „tema silmad, sõitendavad hikkade rihsmete all kui kalliskivid.“³⁾

* Võimalik et naisõpilaste kirjandusala ei tegutsen nii intensiivset, kui mehed. Hra kir. H. Roos ütleb et tema alluvas Tallinnas E. tütarlaste güm. ei anta ühtki aegkirjavälja. Esineb ka üks „artikkel“ Põltsamaa „Rändajas“, kus kurdetakse et naised laiad on kirjandusala. Vähese andmete põhjal tuleks selle asjaga süski lahtiseks.

1) Päide Ajakirj. 11 1927 lk 18

2) Petseti, „Virtu“ m 5 1926 lk 7

3) Tartu õp. Sem., „Kanna“ 18 1920 „Müstarium“

Tema on, kõbedased, püüed sõrmad"
ja, valged käted kui suured kivid" ja
on, valge püüdunud rinded ja tema, the
lõ...

Pilt Tartin õp. Sem, Kuma " 1924/25

Tema on, kõbedased peened sõrmed"¹⁾
ja „valged käed kui luige türad."²⁾ See
on „valgi funtsund rinded“ ja tema „ihu
lõhn um lõmmastav, kui kirretiskuroopi-
um.“³⁾ Armastatus on „valge öökostüüm“⁴⁾ ja
ta loomab „lõkumatununa valges pitsis
sõrgis uppuoles helivalges fuhmes sängis“.⁵⁾

Kõigi selle tõttu on meie õpilaste ar-
mastus pea erandita erootiline.

Põljustakse „sõrmil hõlvi“⁶⁾ fiht ja suu-
desolatakse seda „silmil süsetuil“.⁷⁾ Tähe-
takse uppuola „suudlusvihma“, „katsu-
da“ neid valgeid „funtsund rinde“ ja
„hammustada sõrme peent ja kõhna.“⁸⁾

Kui käiakse armastatuga siis tun-
takse selle „ihu tukseid“, kuulatakse verra
hõigef, kütset“ ja: — „Siis lõks segi... Vänu
funtsin tõusvat pähe... Virguden end leidmine
kesk fuhme lume.“⁹⁾

Alelatakse „naiste jerdin... neist raske loobuda
on küll.“⁹⁾

Meie R. K. õpilaste armastus-see on
erootiline igatsemine ja unistamine
alasti naisest.

-
- 1) Otepää „Hõik“ I 1925 lk 26-27
2) „Õhtukeskkool“ Tallinnu jaan. 1921 lk 8
3) Tartu Õp. Sem. „Kunna“ I 1924/25 lk ii
4) „ „ „ „ m 38 1926 lk 9
5) „ „ „ „ m 17 1920 lk 10
6) „ „ „ „ II 1924/25 lk ii
7) „ „ „ „ m 32 1926 lk 9
8) Põltsamaa „Ilmarine“ I 1922 lk 9
9) Tartu Õp. Sem. „Kunna“ m 14 1919 lk ii

Pilt Pärnu, H. C. R. "aegiaja" ni kaas

Sama selgesti väljendub see kunstis.
Kui vaadelda ajakirjades esinevaid
pilte - isastusi - siis võib järeldada
et neis 35% ümber figureerib alasti naine.
Teole kujutatakse mitmes poosis.

Saastakse tootsida teole erootilisi
tootse jne. Pea kõigile on oojal
ühine et suuremat tähelepanu vää-
rivad naise rinnad. Need peavad
tingimata nähtaval olema. (Vaata
hiljuti!) Igatseti koetsuda neid. Unis-
tusis mõngisiid poiksekiireid neid, kehme-
tel poeljatavoliste." (vaata, unistamine ja igatsem)

Pilt Tallinnas õp. Sem. „Sõõri“ 1922. jõulu numbrist.

Armastus, olguigi et esineb meie õpilas-
te seas erootikana on ülistatud fund-
mus. Tema on „kõige parem terves ilmas“.
Ta on vaba, sest teda ei saa kütkest ei
kettega ega rauoluga ... Ta trööstib fu-

hundeid inimesi, parandab nende haa-
rad ... Armastus trööstib õnneluid

Pilt Tallinnas õp. Sem „Korran oli kust“ (1923)

muredest rusetuid" ²⁾

Näeme, et ei tehta sujuugi vahet or-
moistuse vahel, mis trööstib tuhandeid „
parandades nende hoiarvad" ja mis
seisab „minutisises mure- ja õnnejoovas-
fuse ähinemises" ³⁾

Võib öeldagi: — armastuse mõiste vaid,
on meie õfiasile midagi ülevat, ilusat,
kuid armastus mis esineb nende juures,
on hoopis midagi muud.

Selle viimasega püütakse koguni uhkus-
tada. Nagu koongetasena öeldakse: „Süis
läks segi..."

Armastus ja suudlemine need on
meie õfiasile igapäevased - reaalsed
asjad. Väga sarnasest kõlaksid: Kolm
"nädalat ju möödunud kui käisin ma
viimati saunas ja „Viis kuud on ju möö-
dunud, kui suudlesin viimati neidu
ja surusin rinnale kallimat elute leidu" ³⁾

Nagu vihta!

Kuid — vast polegi ime! Naist tuntak-
se kui „rõivitat kimurat, kelle suu jäänuneb
järele suudluste vaiol" ⁴⁾, kui „emast saatamat" ⁵⁾

²⁾ Tartu Õp. Sem „Knnu" 13 1919

³⁾ Koeru „Lõke" nr 6 1920 lk 6-8

³⁾ Põltsamaa „Isarmu" nr 2 1927 lk II

⁴⁾ Tartu Tuffuri „Mülang" I 1926 lk 9

⁵⁾ Põltsamaa „Rändaja" nr 3 1923

*Fantaaasia-loomingu iseloomu-
likumaid jooni.*

Käesoleva töö juurde asudes, andsime käsitleldavale ajajärgule nimetuseks „erakordne“, kuna ta erakordsete aegade mõjutuste all seisnud inimeste hingeelu peab valgustama.

Vaadeldes erakordse aja tunnetust ja sellele järgnevat üldist opositsiooni aastakümne algupoolel, kirjutasime opositsiooni põhjused erakordse aja tunnetusele, kuna seal näis peituvat loogiline side. Et aja ka õpilaste hingeelu seisukohalt sai ajajärg erakorralseks tunnistatuol, milles opositsioon on harilik nähe - siis jäi meil ajajärgu erakordset väike opositsiooni.

Me peaksime aja seda erakordse ajajärgu mõjutust rohkem leidma, kuna võitsime et ilmasõda ja sellele järgnev vabadusvõitlus olid küllalt tugevad et tuntavat mõju avaldada.

Et fantaasiatooming suurelt osalt oma algupoole poolest on pärit endisest tajumusist, kogemusist, mälestusist, siis võime loota, et kõige selgemini ja puhtamalt peegeldub see n. n. „erakordne“

õpilaste fantaasias.

Ja tõesti!

Vaadeldes sellest seisukohalt meie õpilaste fantaasiatoomingu riidele osale, näeme et sealt peegeldub endise ajaajõrge hõudus nii selgesti, nagu elaksime ise veel selle keskel.

„Tgal ööl, kui langes pimedus üle maa, tapeti inimesi. Paljud leidsid surma timuka kire all ehk said mahaosast. Neil tuli korral oodata nagu tapetarviloome; tuli vaadelda kuidas seltsimeeste veri värvis punaseks madal ja timuka kõisi ning rüdeid; tuli kuulata surejate valukarjatusi ja rüumaseid hoiguid.“¹⁾

Õi või kahelda, et sin õpilase fantaasia pole lükund peamiselt endisest kogemusest häritolera ainevallas.

Need ajalol olid ju tegelikult olemas mis „kingisepp virutas nurka noaskli arutades noisega kuis orelikunstriku diplomaatsaada“, mis „sõdurid pildusid huruks juüssid ja „vabrikomanikuol“ hõletasid aastakümnete jooksum kogutud vort“, mis „kõik oli nagu totruse unes“²⁾

Aja fantaasia on vaba ainevallas. Ta kombineerib, moondab — tõusevad hõudsed pildid „marutõvest“, „näljast“, hirm — saist verejännulisist kiskjast. See on nagu fraarslik une nägu:

¹⁾ Pärnu K.NÜ ajakiri nr 1 1922

²⁾ Põltsamaa „Rändlaja“ nr 3 1923 lk 7-12

„Kõik kaksivad, purevad hammastega
 üksteist, peksavad, tantsivad kunilangeroid
 väsinuina porri; kargavad aja ja suse pea-
 gi, ent forgiivad segaduses surnuks sugu-
 lased ja sõbrad, köstsid, ning eeslid.

Marutõbi on vallanud Kogu linna ...

Tunnen korraga mürgitud gaase enda üm-
 ber, tunnen vahu ilmumist huulile, ning
 peegsisse vaadates näen, kuid silmad löö-
 vad punetoma tuleleegina ... Olen hull, ma-
 rutõbine nagu tuhanded teised.”¹⁾

Me loeme veel sellel hõuduse fantaa-
 sial rääkida.

... „Need olid 2 osrust karvase inimkeha kuid
 koera jääga. Sõrmede otsas olid pikad tu-
 gerad küüned, ning üle õla rippus kummal-
 gi suur nahk. Esimese sõuad olid lahti. Neis
 haistus käsirars, lapse oma, milleluid purus-
 tasid hambad. Rohelised elajalikud sil-
 mad kürgasid soaagi järele. Teine oli oma
 osa lõpetand. Ta keel rippus kui lõigot lõugor-
 dest ning selle otsast tilkus verd. Nähes vanor-
 kest, ruttas ta selle juure, kes jäi tabatu-
 na kõigest, endiselt sükumata. Piletis nuus-
 tas teola, kuid pööras lohe ümber. Nähtavos-
 ti olita paremaoja harjunud. Esimene, sei-
 des kohasena ahjuesise, jäi rahusolles sinna

¹⁾ Põltsamaa „Rändaja“ nr 3 1923 lk. 9-12

Teine saskus voodile. Huulolus varsti norin
veriseist kurkest. Vanake jõgenes neljakõhu-
kil majast."¹)

Sellel hõudluse fantoasial võiks leida algu-
pära Vene sõdurite bestist jõgenemisest, mis
üle nädala igakõõks tuli ol ööbima, "kar-
vased" Vene sõdurid taludesse. Panguatasid
püsse, tapsid loome, ning ratsutasid hommi-
lul jõlle minema. Nende tulekus oli alati mi-
dagi hõudset ja "karrased" oliol noid, nagu
mõlsetok käesoleva töö autor. (Sõjapäivil oluid
Sõaksa sõduritel venelastest ka nūsugune arusa-
mine, et neil on pikad habemed ja söövad väik-
seid lapsi)

Rekordi hõudluse kujutamises saavutab
A. Hõiko. Ta kirjutab:

"Valgete juuren oli nälg...

Nad ei süüa, jureda mitte ainult kollaseid
valgeid, vaid isegi musti... Praegu süüa nad
ema henda lapse, mees naise... ent siis kui
ei jätke neist, siis varastada... tänavalt imi-
mesi; isegi kiskuda lapse emalt järele jää-
nu ning närida liha - pehme röösa liha
kui õuna kontelt ja vere juua nad peate.
Ent siis minna nad rahuga edasi kuni vi-
rutab vastutubnu sisse ta pääsua mingime-
da vere ja üdi... Valgete lihahimmu soris

¹) Püüe I 1922 aadu: "Pemmura."

Kobraiden verirahun kollast inimliha - kuni
 lõngesid süüen söönuks surma, Kopravate
 inimliha huuliste kimuliste lõugade vāra-
 vasse, kun Reutman sinist inimverelõimes-
 te - liha, - vere - mullasüsti."¹⁾

Vaevast saab veel midagi hõudsemat kor-
 lu ajada, siin on seda miipaelju, et näib
 autoriigi uputoma. - Aja hõuduste ajal
 väike hõudus ei suuda köita lugejat, mis
 ka omaid nõuded fantaasiale ette seab

Aastakümne keskel on märgata, et
 see hõuduse fantaasia näitab tendent-
 si muutuda. Moosiliste hulluse ja koledu-
 se pilside asemele ilmuvad üksikinimes-
 te vahelised. Kuid endiseks jääb tap-
 mine ja veri, surnute mädanemine ja
 haismine.

"Lügahtas erak, tõstis põlgi ja kuulatas:
 Süs asemelt romis, lambigi süütas. Või näha:
 silmad tal otsekui veriseina lõikisid, jumma
 jääst, käed krampilikult värisesid. Haaras
 naa fika ja terava ja hülis siis kassina
 ryytus kikiravul puss ähvi, lamp teises
 käis. (Vaata järgmine pilt) Hülis hambad
 hirvil, silmis pilkavat naeru. Lambi pinni
 põrandalle ja lõrina kargas magajalle."²⁾
 Me näeme, olnud hõudus ei kustu. Öpi-
 laste fantaasia elustab teda ikka joi

¹⁾ Pärnu KNU ak. 1 1922

²⁾ Laidi "Ajatar" nr 11 1927 lk 8-10

P. 14: Paide „Ljatar“ 1927 J. Kullerkupp'ult.

ja ikka jälle.

„Õhk oli täis nende (surijate) toorest lõhka. Oli tunda mingit libedat mürkust, mis immitses ülevast kui kleepiv kool, kui külmi madu isa... Enamatapja foonatan astus hoone lävele, mille ukse oli ristseliti lahti ja mille sisemuses mustas kui põljatus kaevus... Käed ettesirutetult astus ta hoonesse, kuid sõrkas läveltagasi sest raisa hais lõi kui kirvega näkku. Ta silmade ette kerkis jälle ema verine kuju... Astus kindalt sisse... Värisel käel otsis ta tikutoosi ja tõmbas tiku, kui lõi valgeks tuba, nägi foonatan hirmust pilti. Ta jalge ees maas lammas närudes mõdaner immlaib. Silmad olid sel juba peast välja mädanenud ja õudsest mustasiol tühjad silmakoojad. Ninast ja suust roomasid sisse ja välja igasugused tõugud ja putukad. Verise kaula kallas tegid ussid ja saajalgsed oma tööd, kuna rinnakorv kohises raisasitikaist ja igasugu sööjaist. Kõed ja jalad olid juba ära näritud, kas koerte või rottide poolt. Treeril hõmmastega vahtis laip foonatami otsa, kes süüa - põlser tikk häppude vahel.

Viha ja soovitus peegeldus mädanerast näolt.”

Meil jääb ainult kinnitada et olnud õudusajad on jätanud kustutamatud jäljed meie õpilaste hingele. Ikka ja ikka

9 Rakvere õp. Sem, „Atreng“ m 2 1927 lk 60-64

hõusevad nende silmi ette pildid mis
omas õuduses püüavad üksteist ületada.
Uuest generatsioonilt, mis pole üleelanud
seda õudust, võiksime loota nende mõtle-
mise, fapmisest, verest ja mõdanemisest
pöördumist.

Teine iseloomuline joon õpisaste fantaasia-
loomingus seisab fantastikous.

Tegemist on tihti jõruga, mitmetseksi kura-
ditega ja vaimuolega. Peamiselt on see aega
samasugune õuduse juule, nagu elminegi.

Nii tunneb Helgi Merihelm surnuajal kuidas ke-
legi „konolised jääkülmad käed“ haaravad
ta järgi. Viimaks näeb ta valgeid kujusid.
„Need on vaimud kes valinud selle formise öö
oma passiööks. Tuul nuttis südantlõhestavalt,
õhku täitsid hirmsad karjatused. Ümberringi
keerles lõik, fantisis, hüüdes, kes metsikult, nae-
ris nuttis, karjatas õudself...“ Viimaks näeb au-
tor et vaimud tormavad ta kallale. Nüüd
jõgeneb ta „instinktiivselt“ maanteele ja san-
geb „karjataan märjale maale“ Kasta-
den mõistuse.“ Meelemärgusele tules leiab
enda lodust voodist.“

Samasugune lugu sünnib G.S.L.

„Pää valutaden tulim roolist; heitin voodi ...
Seidsin end roopast mitte sinad tõkenolid
fapetseerit hõituse rokelusest. Kurkaden öki-

1) Otepää Hõik" I 1925 lk 15-19.

tid ilged sõustad omil punnsilmil ajaaden
 pääle jõhkust... Kogu seda ruumi valgus-
 tas ent hõigsa tulikera, pilduden lilla sõde-
 meid rakketena rohelisen jimeedusen. See oli
 õudne oman iludusen... Ent yle kõige irvi-
 tas keegi kõledat naeru, mis kõditas luun

ja lihan, kui voorimehe päts hobusekronu
 kuppain. Ärgaten palavikun kohtin end
 voodi eest saabastest." 1

Vaimud, või ülitoomatitud jõttad esimerad
 ka luuletusis. Põetakse naeru mõnd
 vaimuharjuse täht 2

Kuraditeoja sõbikäimine on nü elav et
 üks autor Tartu Õp. S. „Kumalst“ ofse armukur-
 radisse :

... „ Ta silmijimestar kelesuunane vöö-
 diline keha on veetler ning plastiline. Siigi-
 redes mulle liputab ta saba, ning kõigutab

Pilt Põltsamaa „Ilmarine“ 3 1922.

1) Tolem SK 10 - ii

ukket sarviga kroonitud pääd.

Tervituseks annab mulle oma karvase käe.
 „Tere mu sõber! Kuidas ihaldan Sind ikka
 näha! Tule ma suudlen Sind!“ Nõusolles täidab
 ta mu soovi...”

Vaimud ja salajärased jõud esinevad ka
 luuletusis. Põetakse nagu mõnd vaimuhai-
 guse liiki.

„Tunnen teid, kes te mind püüate,
 teisi appigi hävitate;
 tahate hävita mind!
 Tunnen, liigagi hästi tunnen sind,
 saatamatik vari mind jälgiv
 kiirgavalt silmil, nagu mälgiiv
 kui riskjal; valmis sa igal pool
 langema kauba kui nool,
 et tabada saaki - mind.”²

Pea siht on süin nähtavasti, et autorid püüa-
 vad endid iseloomulikena näidata teiste inimes-
 te ees. (See tuli ette ka igatsuste juures nagu mä-
 litame) Pole ju mitte lihtne asi näha kuradi-
 si ja vaimu.

Peale 1925a. ei esine meile enam vaadet-
 dud kirjanduses „vaimu“ ega „allilmahuu-
 let. Kõik selle on nähtavasti realism oma
 alla matnud.

Me vaatlesime fantaasiatoomingust neid
 osi kui iseloomulikumaid — muu on ^{reallist} realismis
 ja igatsusis kirjeldust leidnud.

1) Tartu Õp. Sem. „Kunna“ nr 1 1924/25 lk 92.

2) Tallinna „Õhtukeskool“ III 1921 lk 12

Religioon ja filosoofia

Meie k.k. õpilaste suhtumine religiooni-
ga on üldiselt läbi terve aastakümne võrd-
lemisi loid. Käesolevad andmed luba-
vad aga süiski mõndagi öelda.

Vaadelehes meie töö algupoolset õpilas-
te suhet kirikuga, panime tähele aas-
takümne alguses teravat opositsiooni
võimase vastu.

Religiooni seisukohalt õpilastele vaa-
delles, näeme et ka siin ollaakse vana-
de väärtuste ümberpauskamise suhi-
nas võrdlemisi eitavaal seisukohal.

See eitamine seisab peamisest kõrge-
ma autoriteedi (jumala) kõikvõimsuse-
le vastu astumises. Selgitaagu seda:

„Vägevast, võimsalt istus jumal oma
troonil, valmis lugema hukutavaid otsust...

Kaugelt haistis ta hüljus; värisedes suru-
sid end nurka ligilõijad, võttis vastu sõ-
nu jumala huultelt, kui valusamaid hoope
raudsest naudist.“ Aiksepiitred. „Värises
ümbrus, songes troon, mille rusude alla
jõi ägama jumal, saates needmisi

tundmatumale hukutavale vaimule.
 Vabanesisid hirmust surelikud, nähes jumal-
 sat ahituna ja kadusid ükskhaaval
 siimedusse.¹⁾

Meil jääb siin arusaamatuks autori
 jumala mõiste. (Jumalilmao kõikvõimsu-
 seta) Samuti on ka tume, kes on siis see
 jumala kukutaja vaim. - Vististi on see
 süisli Rurat.

Pikemalt mõtle mata tunnistatakse ju-
 mal kurjaks metsikuks olevuseks ko järg-
 nevates ridades:

"Jumalad olid tõsised, täis puha viha.
 Kiristasid hambaid ja vaatasid metsikult,
 kui verejäänulised riskjad, sesinatse jatu-
 se maailma jõäle. Si olnud neil enam
 halsastust ega armuheitmist kõik, mis ette
 juhtus ja millest jõud üle läis, hidi sure-
 ma... Rusudeks langes kõik inimeste tar-
 kus ja looja vägevus, rusudeks langes
 kõik ilu ja uhkus. Maa müdises sarriku-
 te ja saatatanate sõrgade all, sest neil oli
 nüüd lõikust ja nad hidasid rõõmu pidu."²⁾

Kui me neid näiteid vaatleme, näeme et
 mõlemad mõtted on võrdlemisi fantastilised
 kuid ühtlasi ka revolutsioonilised. Mõle-
 mad lasevad puruneda jumala kõik-
 võimsuse ja häälduse mõisted. Laestak-

1) Koeru "Lõke" nr 5 1920.

2) Tartu õp. Sem. "Kumma" 7

valitsejaks saada kurjuse võimud.
Kurad tembeldakse jumala häälduse ja
kõikvõimsuse kõrval võõravaimaks või-
miks.

Samal ajal valitseb õilsis ka teatar
üleoleku tunne seniste religioonsete auto-
riteetide ja tõekspidamiste vastu. Väljen-
dub see pilkes-ironias. Ilustreerigu
seda üks tüüpilisemaid näiteid:

" Täevased salongid

Motto: Kes on need
täevased keldurid-
sid? Flammarien.

... Tahtmatat võtavad selle küsimuse yles - kes
nad on? Need naisenäguedega nooredmehed,
kes kannavad täevaseid frakke ja foo-
nekure tüübu ... (vaata pilt) Kujutan taht-

matust ette, et söäl, kuhu näpp paraltel-
sest kehaga sihti näitab asuvad Monte-
Carlo, Pariis ja Tokio yhes maakocardi,
yhendēt olekus, üksusena. Seda tundma-
tat euroopaseerit suurriiki kuhu veel keegi
rül oma ametlikku charge d'afair'iega
täievolisist ministrit pole komandeerind

Pilt Pärnu K. N. N. ajakiri nr 1 1922

sedal suurriiki nimetatavad kristlikud fa-
naatikud Tauraks. Arvan omalt poolt, et
sellepärast sinna sisse sõit ka välispassiga
keelatud, et sinna ei vii sõssed. Nagu kuul-
da, minevat sinna küll mingisugune tro-
tuuar, kuid olla nii kitsas kui habeme-
noa tera. Meil vaestel autojajärgu ahvist
arenevad olemused on sinna isegi üht väi-
rest viisiti võimatu teha. Kuid olerat
hääsete! Ja nimelt järgmine: peab, puh-
tast sydamest" uskuma et Iain ja
Aabel omale ahvid kosisid, et kuu küde-
om orus, või teab kus seisab et nelikym-
mend rebast saba pidid kokku seoti, et
veest monopolkat outi ja mitusada
muud jalustrabarat frikki.

Ja siis kui surelik kõik näjunäited
laimatult tõidab, tuleb ta surmapäeval
taurast sama frakis kelnur- ingel, võtab
ta vaesekese hinge kaendlasse, ning viib
uut lennurekordi tehes surematude rüki.

Olles soorind küll et samase sõidu olks
saanud, kui õlias, nimelt tulise rankri-
ga, kuid seda ei või kõrgite patustele fae-
vane rahaminister lubada, sest et ta
rõngasti rügi finantsosule peale mõ-
jub. Pärast jõulnud isikud tutvustak-
se muidugi koke enne sõälrübitrad ja-
mid ja Marid, milline protseduur muidu-
gi aastaid välistab. Siis näidatakse
numbrituba pehme mööbliaga... lutikate ja
vannitoaga... Kuid taurasased... võtke
omaks louise: Care celnerum! ja hoid-
ke omi naisi mikroskoopi all, sest see hääd
jumal, kes tauras prostitutsiooni ei sall, ei
saadab neid dutsifeeridena maapääl
teie sugurahvate kontrabandiks kauda
ja- maine korpas raurab.

O tempora o religia! "

Pärnu K. N. H. ajakiri nr 1922

Samal ajal võib aga mõne autori juures tähelepanna, kuidas temas kaks mõttevoolu religioonsete küsimuste suhtes võitlevad. Üks huvitavamaid on E. Rohik. Ta kirjutab:

"Imelik?! Miks ohverdan jumalate?
Neile olematuile jumalate
enda vaeva, higi ja mõistust?
Miks ohverdan seda jumalate
olematuile jumalate?"

Samal ajal pesitseb autoris kõige mahatagemiste peale vaatamata teatav otsimine kõrgema elu juhtiva vaimu järele. Või on ühe aastaga tema suhtumine loodusesse niisama muutunud.

"Kes oled tundmatu
kes asud hinge?
Kes oled nägematu
kes arad minu silmad?
Kes araldad mul saladuste ilmad?
kes valdad hinge
kvatled mind kunstile
Kuid lõhemalle jumalate?
kes oled? Lõsedas tea
Kuid kindel ette end ei rea." 3

Imelik on etseola võimu kunagi eitake-
ta jumalaks nimetada. Ikka otsitakse
midagi muud - mis ei ole jumal - aosa ju-
maluse omadustega.

1) Tallinna õp. Sem. "Sõõr" I 1922.

3) " " " " "Sõõr" I(5) 1923

Võib tähelepanna et opositsioon religioonsete autoriteetide vastu ja nende mõnitamine, on juamiselt varemaste aastate monopoliks. Hilisemas ajal hakkab see raugeama. Asemale astub enam positiivne suhtumine. Ei peeta enam häbiks tunnistaada kõrvõimsa olemist, kes valitseb elu ja surma üle. Selgitagu seda kaks järgmist luuletust:

" Kuoltuli muut karikas

otsus kust tuli—

kes kuulutas tärkavas kadu?...

Sa, inimlaps, kadur, tead sa

Kuoltuli sul elu

Üksainus sind valvas, Ta hüüab:

Tule nüüd koju! "1)

Ja:

Enolase olen ma nüüd!

Kasvand mul mulla üsas

Keha mis fumala bast

on õhusaks saand. "2)

Tummistatakse loodust kaitsvat ja elustavat võim:

Lüütute lindude kaitsja

väetife loobla ja

Metsaraim, kasaljate loidja

Kõikide käskija

Sillesse kingib ta ilu,

puroleli kohina

mullasse kallab ta elu —

Metsaraim, tundmatu "3)

On kindel et süin tummistatakse teatava kõrgema valitseva võimu olemist. Ni-

1) Paide, "Ajatar" 1926.

2) " " VIII 1926 lk 6

3) " " m/10 1927 lk 9

metataagu teda kas "Metsaraimuks" või muuks, kuid kurjuse võim ta jõe nagu ennem.

Tuntakse et ka inimese hing on kõrgemast võimust rippuv - aga miks ta jälle surra saab, ei saa da aru. Tähtsaks et tema jaoks avaldama elu mõtte:

"Suur jumal! Milleks löid mulle helerumase nure ja tursuva südame?
Milleks mõtted ja tunded hinge?
Milleks olen silmapilgu igavikus et kaduda igavikku?"

Ühel ajal religioonsete mõtetega, tuleb meie õpilaste ajakirjades ette kirjutisi, mis peame nimetama filosoofilisteks?

Võib olla leiab lugeja selle mõiste sünniiga "teaduslikuks". Me igatahes vabandame ta ees, kuid tarvitame siiski seda sõna "filosoofia", kuna meie õpilased on olnud küsimuste juures, milledest harilikult on jutt filosoofias. Need küsimused kuuluvad peamiselt metafüüsikasse ja eetikasse.

Esimene asi mis meile selles valdkonnas silma puutub on see et õpilased avaldavad mõtteid hinge üle.

Tuntakse, et midagi on olemas inimese sisimas, mis on - mittekeha. Ei saada aga aru, on see mõte või hing.

2

Näit:

" On see mu mõte mis lämbub?
 On see mu hing, mis
 kitsasten püüden kängub?
 Mis on see midagi, mis kui täps
 mi kaugeti, vabadust ihkar..."¹⁾

Samal ajal tahetakse teada, kus
 lõpeb materia ning kus algab vaim,
 kus lõpeb olemine ning algab olematus, kus
 tõsidus, kus unistus, kus õigus, kus valdus." ²⁾

" Ma liigi oma südant
 olen kannud ju
 kogu olemise küsimust
 ei ova mulle keegi seola ust.
 Tean üht vaid: Vaim rangi
 kikka pandud." ³⁾

Mida me aga asjata otsime - on
 kindel metafüüsiline ilmavaade. On
 küll nohvi et hinge ja olemasolu
 probleemide üle huvituntakse, mi-
 dagi otsitakse, kuid ei leita.
 See tuleb muidugi autorite
 nooruse ja võljakujunematuse
 arvele joonna.

Meil on kaudselt juba kokkupuuti-
 mist olnud ühe küsimusega, mida
 võiks loodusfilosoofiliseks nimetada -
 elu ja surma probleemiga. Mis on
 elu? See on küsimus mis läbi terve aas-
 ta kümne käib punase joonena läbi
 õpilaste ajakirjade. Peamiselt esi-
 neb ta igasuguseis meeleotsustemisis,
 unistamis rõõmsusis - kuid ka lihtne loo-

1) Tallinna "õhtukooskool" I okt 1921 lk 12.

2) Põlva "Vire" 5 1926 lk 8

3) Tartu õp. Sem "Kunsti" nr 17 1920 lk 9

duskirjeldus lõpeb tihti — mis on elu?
 Kui puht teadusliselt asja juurde
 asutakse siis — nagu võib aimata, võe-
 takse omaks materialistide vaated.

Tõendagu seda:

... „Oletus, et elu füüsiko-keemiliselt
 seisukohalt mitte seletatav pole, on ilma
 kindla aluseta. Iga uus leiutus kolle-
 iid keemias toob jälle täielikuma ja
 ülevaatlikuma seletuse füsioloogilise prot-
 sessi üle elus looduses ja kaugel enam
 pole aeg, kus elu nähtused inimesele
 enam saladused pole.“¹⁾

Üldiselt on näha et elu surma kõrvas
 alamaals nähtuseks peetakse. Mida ka
 järgnevad read tõendavad:

„Me vaim on mahutat rütsasse
 ming rütsast valmistet surmavõrre —
 keldasse, mis hävitakse ära juba sündi-
 mise esimesest minutist. See pärast pole ära
 muud midagi, kui alaline suremine,
 alaline kutse tagasi esialgsesse enne
 sündimist olekusse. Lõbus oleks seda
 mitte näha ehk seda mitte tõeks tunni-
 tada... Meie nimetame Surma igare-
 seks uneks igareseks puhkuseks.“²⁾
 Selle juures me pikemalt ei peatu, kuna
 see on eelpool käsitlest leidnud.

Juttu on ka teistest filosoofilistest kü-
 simustest, nagu sotsioloogia ja eetika.

1) Rakvere õp. Sem „Loodusharrastaja“ nr 4 1924

2) Tartu õp. Sem „Kõnnu“

lk 12-20

Me võime siin küll kõnelda filosofoerimistest elunähtuste üle.

Inimkonnast kirjutab Hela Fajuro Põltsamaa Lemmiku album I 1924. Autor jagab seal inimkonna kolme klassi: isikimimesed, masinimimesed ja ahrimimesed. Selles töös puudub loogiline mõtlemine ja jääb lõppude-lõpuks segaseks, mis autor on tahtnud ütelda. Paljud autoreist on ka eetilises hinnas:

„Õiojuse ja austuse tunne peavad olema meil eluvõitluseks toeks ja sõjariis-
taks ... kes võitleb ausate abinõudega, kes
pole laskunud inimese väärtust tunesta-
da alatute kirgede ja asaväärtuslike
abinõudega see võib eluõhtul rahuliku
ja rõõmsa mehega ... võitlust elu ees
lõpetades tunnustada: „mina olen
võidetanud head võitlemist ja -eesmä-
rgile jõudnud.“”

Tähendab korraslikku elu ainult selle-
järeast et oleks kerge surra!

Karskusküsimus on ka õieti eetiline
küsimus, aga et seda selpool vaadeld
dud, siis ei pruugi meil sünn teada enam
puudutada.

Aastakümne viimaste aastate realismist.

Me juba paar puhku nimetasime
aastakümne viimase aastate realismi,
mis meie k.k. õpilaskonnas maad võtnud.
Ja. — Tõesti on raugenud vaimustus-
hüüded. Raugenud opositsioon, unis-
tamine, igatsemine, meeleolutsemine.
Maad on võtnud tõeline realism, isegi
naturalism.

Surnuajas ei unistata enam, ei tahe-
ta seal käia - sest:

" Allhauas korjust ussid vaglad söövad
tast ainult juotäis jõrmu järgi jääb
ja roiskund kehast hõisud ühes
mis matrad hinge, a'raad^{jõuvad} oksele. "1

Kui endisele ajale oli omaseks-kaasa-
elamine, kaasatundmine - siis viima-
sel ajal - vaadatakse; vaadatakse
ja kirjeldatakse.

" Kitsi ririra jää ajand redeli alt
jook soe, päim leon on lüü.
Eemis rehaall ruijab ... määl:
tall pugunud lauta redeli alt. "2

3kk:

Aras astja kaane, kun liib end sõrva-
ni paisutand,
oli gi lästi ta mõkkim, just kui paistetan
võttis eit soojendava utenakase kasu
Süis pealt tiri ja laia kibuga
tõi valget lõhnarat jahu...

1) Petseri "Virre" 5 1926 lk 6

2) Tartu õp. Lem. "Kumol" 36 1926 lk 13

Sõkkus loolikkalt kumma ...
ja näol kui varjules kooruslik püha
Taas märga eritas et ja nina "...")
Si minda enam metsa igatsema ega unis-
tama. Vaadeldakse mis sümmib kommuni-
kus, "laudan":

Ju teeb kukk kanadega varast
ja kirsis lõugul ^{pidurkaari} rui gar si ga kui
joondta haput taari,
Ta ruijub, sangib, költ noosa ri-
pub maani,
Ta nassa uppund, põõs näen näit-
jas ^{mutraid} jooni
hriiseb öök! öö! " 3)

Sellest raatlerast realismist-natura-
lismist võib rauralt järeledada, mis süm-
mib autorite hingedes". Nii ei ole meile
mingisugust kasu seola pikemalt
vaadeldada. — Jäätme uskuma, et neil on
alammal "igapäevane tööelu",³⁾ nagu
meie õpilased ise ütlevad.

1) Rakvere Linna Ahtigämm "Labürint" I 1928 lk 14
2) Idem lk 20
3) Tartu. Tuffari "Müüsong" II 1927 lk 1

Auhinnatōō

1

473543